

РЕПУБЛИКА СРБИЈА

УПРАВА ЗА ЗАЈЕДНИЧКЕ ПОСЛОВЕ РЕПУБЛИЧКИХ ОРГАНА

**ОДЕЉЕЊЕ ЗА ИНФОРМАЦИОНО-ДОКУМЕНТАЦИОНЕ
И БИБЛИОТЕЧКЕ ПОСЛОВЕ**

**ИНФОРМАТИВНИ
БИЛТЕН**

**БРОЈ 4
2018.**

Одељење за информационо-документационе и библиотечке послове Управе за заједничке послове републичких органа већ више од тридесет година једном месечно објављује Информативни билтен, којим обавештава кориснике о обновљеном информационо-документационом и библиотечком фонду.

Обавештавамо кориснике да БАЗИ ПРАВНИХ ПРОПИСА Одељења за информационо-документационе и библиотечке послове Управе, која је дневно ажурна и притом бесплатна, могу приступити путем следеће интернет адресе:

<http://bpp.uzzpro.gov.rs>

Из наше базе која садржи преко 116.000 прописа, за свега неколико минута може се добити како важећи тако и неважећи пропис, у штампаној верзији или електронском поштом, као што се може добити и телефонским путем свака информација о статусу траженог прописа.

БИЛТЕНИ у електронском облику могу се преузети на адреси:

<http://www.uzzpro.gov.rs/biblioteka-bilteni.html>

Целокупан библиотечки фонд може се погледати на адреси:

<http://www.uzzpro.gov.rs/biblioteka-knjige.html>

Дигитална библиотека налази се на адреси:

<http://www.uzzpro.gov.rs/biblioteka-digit.html>

За коришћење целокупног фонда, као и за информације о правним прописима објављеним у службеним гласилима, корисници се могу обратити Одељењу:

1. Немањина бр. 22-26,
телефон: 3616-296, 363-1620, 363-1104, 3613-734/лок. 1620 и 1104

или електронски: **biblioteka@uzzpro.gov.rs**

Главни и одговорни уредник: Смиља Богдановић, начелник Одељења
smilja.bogdanovic@uzzpro.gov.rs

Технички уредник: Јелена Васиљевић, организатор пријема и евиденције захтева корисника

Сарадници: Гордана Јуришић, документалиста
Смиљана Павков, документалиста
Гордан Горуновић, оператер за системе базе података
Лепосава Милановић, оператер припреме података
Радмила Тубин-Михајловић, оператер припреме података
Дејан Станојловић, оператер за системе базе података

Лектор: Смиља Богдановић

Коректор: Јелена Васиљевић

Компјутерска обрада: Радинка Мићовић, програмер софтверских решења и Одељење за информационо-документационе и библиотечке послове

ШТАМПА: УПРАВА ЗА ЗАЈЕДНИЧКЕ ПОСЛОВЕ РЕПУБЛИЧКИХ ОРГАНА
Београд, Немањина 22-26

САДРЖАЈ

- 1.** Преглед одабраних правних прописа објављених у службеним гласилима Републике Србије, Аутономне Покрајине Војводине и Града Београда
- 2.** Списак претплата на дневне листове, службена гласила и часописе
- 3.** Преглед старих публикација
- 4.** Преглед нових књига
- 5.** Листа најчитанијих књига

1

**ПРЕГЛЕД ОДАБРАНИХ ПРАВНИХ ПРОПИСА
ОБЈАВЉЕНИХ У СЛУЖБЕНИМ ГЛАСИЛИМА
РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ, АУТОНОМНЕ ПОКРАЈИНЕ
ВОЈВОДИНЕ И ГРАДА БЕОГРАДА**

УСТАВНОПРАВНИ И ПОЛИТИЧКИ СИСТЕМ

Службени гласник Републике Србије

Указ о опозиву са дужности изванредног и опуномоћеног амбасадора Републике Србије у Савезној Демократској Републици Етиопији, Драгана Мраовића, Службени гласник Републике Србије бр. 27/2018

Укази о додели одликовања, Службени гласник Републике Србије бр. 30/2018

Закон о електронској управи, Службени гласник Републике Србије бр. 27/2018

Одлука о изменама Одлуке о избору чланова и заменика чланова одбора Народне скупштине Републике Србије, Службени гласник Републике Србије бр. 26/2018

Одлука о организацији и раду службе Народне скупштине, Службени гласник Републике Србије бр. 30/2018

Одлука о изменама Одлуке о избору чланова и заменика чланова одбора Народне скупштине Републике Србије, Службени гласник Републике Србије бр. 30/2018

Одлука о усвајању Годишњег плана употребе Војске Србије и других снага одбране у мултинационалним операцијама у 2018. години, Службени гласник Републике Србије бр. 31/2018

Одлука о учешћу припадника Војске Србије у мултинационалним операцијама у 2018. години, Службени гласник Републике Србије бр. 31/2018

Одлука о изменама Одлуке о избору чланова и заменика чланова одбора Народне скупштине Републике Србије, Службени гласник Републике Србије бр. 31/2018

Решење о додели мандата члана националног савета ради попуне упражњеног места у Националном савету ромске националне мањине, Службени гласник Републике Србије бр. 30/2018

Решење о постављењу вршиоца дужности помоћника директора Управе за заједничке послове републичких органа, Мирослава Симуновића, Службени гласник Републике Србије бр. 31/2018

Службени гласник Републике Србије – Међународни уговори

Меморандум о сарадњи између Дипломатске академије Министарства спољних послова Републике Србије и Мароканске академије за дипломатске студије Министарства иностраних послова и међународне сарадње Краљевине Мароко, Службени гласник Републике Србије – Међународни уговори бр. 3/2018

Обавештење о датуму ступања на снагу Уговора између Републике Србије и Републике Турске о узајамној правној помоћи у кривичним стварима, Службени гласник Републике Србије – Међународни уговори бр. 3/2018

ФИНАНСИЈЕ И ПРИВРЕДА

Службени гласник Републике Србије

Закон о националној инфраструктури геопросторних података, Службени гласник Републике Србије бр. 27/2018

Закон о планском систему Републике Србије, Службени гласник Републике Србије бр. 30/2018

Закон о изменама и допунама Закона о девизном пословању, Службени гласник Републике Србије бр. 30/2018

Закон о допунама Закона о рачуноводству, Службени гласник Републике Србије бр. 30/2018

Закон о изменама и допунама Закона о факторингу, Службени гласник Републике Србије бр. 30/2018

Закон о изменама и допунама Закона о играма на срећу, Службени гласник Републике Србије бр. 30/2018

Закон о изменама и допунама Закона о пореском поступку и пореској администрацији, Службени гласник Републике Србије бр. 30/2018

Закон о изменама и допунама Закона о порезу на додату вредност, Службени гласник Републике Србије бр. 30/2018

Закон о изменама и допунама Закона о акцизама, Службени гласник Републике Србије бр. 30/2018

Закон о давању гаранције Републике Србије у корист Немачке развојне банке KfW, Франкфурт на Мајни, по задужењу Јавног предузећа „Електропривреда Србије“, Београд (Пројекат обновљиве енергије Костолац – ветропарк), Службени гласник Републике Србије бр. 30/2018

Закон о изменама Закона о давању гаранције Републике Србије у корист ОТП банка Србија а.д. Нови Сад, Banca Intesa A.D. Beograd, NBG Bank Malta LTD, „Аик Банка“ а.д. Ниш и Unicredit Bank Srbija a.d. по задужењу Јавног предузећа „Србијагас“ Нови Сад, Службени гласник Републике Србије бр. 30/2018

Уредба о изменама Уредбе о утврђивању лучког подручја на пристаништу за посебне намене за претовар нафте и нафтних деривата у Сремским Карловцима, Службени гласник Републике Србије бр. 26/2018

Уредба о утврђивању Годишњег програма мера за спровођење одгајивачког програма за 2018. годину, Службени гласник Републике Србије бр. 29/2018

Уредба о критеријумима за утврђивање површине пољопривредног и шумског земљишта у поступку враћања одузете имовине, Службени гласник Републике Србије бр. 29/2018

Уредба о издавању доплатне поштанске марке „КРОВ 2018“, Службени гласник Републике Србије бр. 29/2018

Уредба о издавању доплатне поштанске марке „НЕДЕЉА ЦРВЕНОГ КРСТА“, Службени гласник Републике Србије бр. 29/2018

Уредба о утврђивању Годишњег програма развоја саветодавних послова у пољопривреди за 2018. годину, Службени гласник Републике Србије бр. 30/2018

Уредба о условима, начину и поступку за остваривање права првенства закупа, критеријумима за утврђивање висине закупнине за право првенства закупа, као и документацији која се доставља уз захтев за остваривање права првенства закупа, Службени гласник Републике Србије бр. 30/2018

Уредба о изменама Уредбе о условима, начину и поступку под којима се грађевинско земљиште у јавној својини може отуђити или дати у закуп по цени мањој од тржишне цене, односно закупнине или без накнаде, као и услове, начин и поступак размене непокретности, Службени гласник Републике Србије бр. 30/2018

Уредба о граничним вредностима загађујућих, штетних и опасних материја у земљишту, Службени гласник Републике Србије бр. 30/2018

Уредба о условима давања на зајам и у закуп појединих врста роба из робних резерви и условима за издавање у закуп непокретности, Службени гласник Републике Србије бр. 31/2018

Уредба о изменама Уредбе о извршавању Закона о порезу на додату вредност на територији Аутономне Покрајине Косово и Метохија за време важења Резолуције Савета безбедности ОУН број 1244, Службени гласник Републике Србије бр. 31/2018

Одлука о одређивању овлашћених и оспособљених правних лица за заштиту и спасавање у Републици Србији, Службени гласник Републике Србије бр. 26/2018

Одлука о расподели средстава буџетског фонда за програм локалне самоуправе, Службени гласник Републике Србије бр. 28/2018

Одлука о достављању Народној банци Србије података о позајмицама на међубанкарском новчаном тржишту, Службени гласник Републике Србије бр. 28/2018

Одлука о изменама Одлуке о каматним стопама које Народна банка Србије примењује у поступку спровођења монетарне политике, Службени гласник Републике Србије бр. 28/2018

Одлука о изменама и допунама Одлуке о одређивању робе за чији је увоз, извоз, односно транзит прописано прибављање одређених исправа, Службени гласник Републике Србије бр. 29/2018

Одлука о измени Одлуке о случајевима и условима плаћања, наплаћивања, уплата и исплата у ефективном страном новцу, Службени гласник Републике Србије бр. 29/2018

Одлука о изменама и допунама Одлуке о спровођењу одредаба Закона о банкама које се односе на давање прелиминарног одобрења, дозволе за рад банке и појединих

сагласности и одобрења Народне банке Србије, Службени гласник Републике Србије бр. 29/2018

Одлука о изменама и допунама Одлуке о спровођењу одредаба Закона о платним услугама које се односе на давање дозвола и сагласности Народне банке Србије, Службени гласник Републике Србије бр. 29/2018

Одлука о изменама и допунама Одлуке о спровођењу одредаба Закона о финансијском лизингу које се односе на издавање дозвола и давање сагласности Народне банке Србије, Службени гласник Републике Србије бр. 29/2018

Одлука о изменама и допунама Одлуке о систему управљања у друштву за осигурање/реосигурање, Службени гласник Републике Србије бр. 29/2018

Одлука о изменама и допунама Одлуке о спровођењу одредаба Закона о осигурању које се односе на обављање послова посредовања у осигурању, односно заступања у осигурању, Службени гласник Републике Србије бр. 29/2018

Одлука о изменама и допунама Одлуке о спровођењу одредаба Закона о осигурању које се односе на издавање дозволе за обављање послова осигурања/реосигурања и појединих сагласности Народне банке Србије, Службени гласник Републике Србије бр. 29/2018

Одлука о ближим условима и начину издавања појединих дозвола и сагласности друштву за управљање добровољним пензијским фондом, Службени гласник Републике Србије бр. 29/2018

Одлука о избору Савета Државне ревизорске институције, Службени гласник Републике Србије бр. 30/2018

Одлука о изради Просторног плана подручја посебне намене Националног парка „Тара“, Службени гласник Републике Србије бр. 31/2018

Одлука о измени и допуни Одлуке о распореду и коришћењу средстава за реализацију пројеката Националног инвестиционог плана утврђених Законом о буџету Републике Србије за 2018. годину, Службени гласник Републике Србије бр. 31/2018

Одлука о изменама и допунама Одлуке о највишим ценама лекова за употребу у хуманој медицини, а чији је режим издавања на рецепт, Службени гласник Републике Србије бр. 31/2018

Одлука о распореду и коришћењу средстава за суфинансирање јединица локалне самоуправе за израду пројектно-техничке документације у 2018. години, Службени гласник Републике Србије бр. 31/2018

Одлука о пуштању у оптицај кованог новца апоена од 1, 2 и 5 динара, Службени гласник Републике Србије бр. 31/2018

Одлука о условима под којима и начину на који резиденти могу одобравати финансијске зајмове нерезидентима и давати јемства и друга средства обезбеђења по кредитним пословима са иностранством и кредитним пословима између нерезидената, Службени гласник Републике Србије бр. 32/2018

Одлука о допунама Одлуке о начину и условима коришћења финансијских кредита из иностранства за намене из члана 21. став 2. Закона о девизном пословању, Службени гласник Републике Србије бр. 32/2018

Правилник о утврђивању Годишњег програма формирања и одржавања обавезних резерви нафте и деривата нафте за 2018. годину, Службени гласник Републике Србије бр. 26/2018

Правилник о изменама Правилника о условима и начину остваривања права на подстицаје у сточарству за краве дојиље, Службени гласник Републике Србије бр. 26/2018

Правилник о измени Правилника о подстицајима за инвестиције у физичку имовину пољопривредног газдинства за набавку нових машина, опреме и квалитетних приплодних грла за унапређење примарне пољопривредне производње, Службени гласник Републике Србије бр. 26/2018

Правилник о поступању по захтеву извршног повериоца Комори јавних извршитеља за одређивање јавног извршитеља којем се подноси предлог за извршење на основу веродостојне исправе ради намирења новчаног потраживања насталог из комуналних услуга и сродних делатности, Службени гласник Републике Србије бр. 29/2018

Правилник о подстицајима за инвестиције у физичку имовину пољопривредног газдинства за изградњу и опремање објеката за унапређење примарне пољопривредне производње, Службени гласник Републике Србије бр. 29/2018

Правилник о неаутоматским вагама, Службени гласник Републике Србије бр. 29/2018

Правилник о изменама и допунама Правилника о дозволама за обављање делатности промета, односно дозволама за коришћење нарочито опасних хемикалија, Службени гласник Републике Србије бр. 29/2018

Правилник о финансирању и суфинансирању програма и пројеката од јавног интереса у областима омладинског сектора, Службени гласник Републике Србије бр. 30/2018

Правилник о претходно упакованим производима, Службени гласник Републике Србије бр. 30/2018

Правилник о условима за расподелу и коришћење средстава Буџетског фонда за унапређење енергетске ефикасности Републике Србије и критеријумима о изузимању од обавезе вршења енергетског прегледа, Службени гласник Републике Србије бр. 30/2018

Правилник о утврђивању Годишњег програма основних геолошких истраживања за 2018. годину, Службени гласник Републике Србије бр. 30/2018

Правилник о допуни Правилника о подстицајима за инвестиције у физичку имовину пољопривредног газдинства за изградњу и опремање објеката за унапређење примарне пољопривредне производње, Службени гласник Републике Србије бр. 30/2018

Правилник о престанку важења Правилника о условима, начину и обрасцу захтева за остваривање права на регрес за ђубриво, Службени гласник Републике Србије бр. 30/2018

Правилник о техничком прегледу возила, Службени гласник Републике Србије бр. 31/2018

Правилник о коришћењу подстицаја за органску биљну производњу, Службени гласник Републике Србије бр. 31/2018

Правилник о утврђивању Програма мера заштите здравља биља за 2018. годину, Службени гласник Републике Србије бр. 31/2018

Правилник о ближим условима за доделу и коришћење средстава Зеленог фонда Републике Србије, Службени гласник Републике Србије бр. 31/2018

Правилник о изменама Правилника о коришћењу подстицаја за органску сточарску производњу, Службени гласник Републике Србије бр. 31/2018

Правилник о изменама и допуни Правилника о условима за разврставање и утврђивање квалитета средстава за исхрану биља, одступањима садржаја хранљивих материја и минималним и максималним вредностима дозвољеног одступања садржаја хранљивих материја и о садржини декларације и начину обележавања средстава за исхрану биља, Службени гласник Републике Србије бр. 31/2018

Правилник о Регистру квалификованих средстава за креирање електронских потписа и електронских печата, Службени гласник Републике Србије бр. 31/2018

Правилник о Регистру пружалаца квалификованих услуга од поверења, Службени гласник Републике Србије бр. 31/2018

Решење о утврђивању висине накнаде погребних трошкова за кориснике пензија за април, мај и јун 2018. године, Службени гласник Републике Србије бр. 26/2018

Закључак Владе Републике Србије о укидању обавезне употребе печата у пословању предузетника, привредних друштава и других правних лица приватног права, Службени гласник Републике Србије бр. 28/2018

Листе о изменама и допунама Листи активних супстанци у биоцидном производу, Службени гласник Републике Србије бр. 26/2018

Службени гласник Републике Србије – Међународни уговори

Закон о потврђивању измена и допуна Конвенције о привременом увозу, Службени гласник Републике Србије – Међународни уговори бр. 3/2018

Закон о потврђивању Финансијског уговора Железничка пруга Ниш–Димитровград између Републике Србије и Европске инвестиционе банке, Службени гласник Републике Србије – Међународни уговори бр. 3/2018

Закон о потврђивању Уговора о гаранцији (Пројекат техничко-путничке станице [ТПС] Земун – фаза 1) између Републике Србије и Европске банке за обнову и развој, Службени гласник Републике Србије – Међународни уговори бр. 3/2018

Закон о потврђивању Мултилатералне конвенције за примену мера које се у циљу спречавања ерозије пореске основице и премештања добити односе на пореске уговоре, Службени гласник Републике Србије – Међународни уговори бр. 3/2018

Закон о потврђивању Споразума о зајму између KfW, Франкфурт на Мајни и Републике Србије – Програм подстицања обновљиве енергије: Развој тржишта биомасе у Републици Србији (прва компонента), Службени гласник Републике Србије – Међународни уговори бр. 3/2018

Меморандум о разумевању између Владе Републике Србије и Владе Демократске Народне Републике Алжира у области заштите животне средине, одрживог развоја и обновљивих извора енергије, Службени гласник Републике Србије – Међународни уговори бр. 3/2018

Обавештење о датуму ступања на снагу Споразума између Владе Републике Србије и Владе Републике Македоније о сарадњи у области туризма, Службени гласник Републике Србије – Међународни уговори бр. 3/2018

Службени лист Аутономне Покрајине Војводине

Правилник о додели подстицајних средстава путем конкурса за суфинансирање уређења атарских путева и отресишта на територији АП Војводине у 2018. години, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 18/2018

Правилник о додели средстава за суфинансирање инвестиција у набавку опреме за заштиту од временских непогода и елемената потребних за подизање производних засада воћака, винове лозе и хмеља у 2018. години, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 18/2018

Правилник о додели средстава за суфинансирање набавке опреме и система за наводњавање и опреме за побољшање водног, ваздушног и топлотног режима биљака на територији АП Војводине у 2018. години, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 18/2018

Правилник за доделу бесповратних средстава за опремање сточарских фарми у АП Војводини у 2018. години, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 18/2018

Правилник о додели подстицајних средстава путем конкурса за уклањање дивљих депонија с пољопривредног земљишта, односно привођење намени пољопривредног земљишта на територији АП Војводине у 2018. години, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 18/2018

Правилник о измени Правилника о условима и начину доделе буџетских средстава за финансирање потреба и интереса младих на територији Аутономне Покрајине Војводине, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 18/2018

Правилник за доделу подстицајних средстава путем конкурса за реализацију радова на уређењу каналске мреже у функцији одводњавања пољопривредног земљишта на територији АП Војводине у 2018. години, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 19/2018

Правилник о измени Правилника о додели подстицајних средстава путем конкурса за суфинансирање уређења атарских путева и отресишта на територији АП Војводине у 2018. години, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 19/2018

Правилник о измени Правилника о додели подстицајних средстава путем конкурса за уклањање дивљих депонија с пољопривредног земљишта, односно привођење намени пољопривредног земљишта на територији АП Војводине у 2018. години, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 19/2018

Правилник о критеријумима за финансирање краткорочних пројеката од посебног интереса за одрживи развој у Аутономној Покрајини Војводини, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 20/2018

План поступног увођења родно одговорног буџетирања за кориснике буџетских средстава Аутономне Покрајине Војводине за 2019. годину, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 18/2018

РАДНИ ОДНОСИ, ЗДРАВСТВЕНА И СОЦИЈАЛНА ЗАШТИТА

Службени гласник Републике Србије

Уредба о утврђивању Плана за деловање у случају акцидента, Службени гласник Републике Србије бр. 30/2018

Одлука о изменама и допунама Одлуке о утврђивању Програма за решавање вишка запослених у поступку приватизације за 2015, 2016, 2017. и 2018. годину, Службени гласник Републике Србије бр. 29/2018

Правилник о утврђивању Списка супстанци које се користе у недозвољеној производњи опојних дрога и психотропних супстанци, Службени гласник Републике Србије бр. 29/2018

Правилник о изменама Правилника о номенклатури здравствених услуга на секундарном и терцијарном нивоу здравствене заштите, Службени гласник Републике Србије бр. 29/2018

Правилник о утврђивању Списка психоактивних контролисаних супстанци, Службени гласник Републике Србије бр. 31/2018

Правилник о допуни Правилника о ближим условима за спровођење континуиране едукације за здравствене раднике и здравствене сараднике, Службени гласник Републике Србије бр. 31/2018

Решење о номиналним износима новчане социјалне помоћи, Службени гласник Републике Србије бр. 31/2018

Службени гласник Републике Србије – Међународни уговори

Меморандум о сарадњи у области запошљавања између Министарства за рад, запошљавање, борачка и социјална питања Републике Србије и Министарства за

националну економију Мађарске, Службени гласник Републике Србије – Међународни уговори бр. 3/2018

Службени лист Аутономне Покрајине Војводине

Правилник о поступку и критеријумима за доделу средстава Покрајинског секретаријата за социјалну политику, демографију и равноправност полова удружењима грађана за област социјалне заштите и заштите лица са инвалидитетом, борачко-инвалидске заштите, друштвене бриге о деци и популаризације пронаталитетне политике у 2018. години, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 18/2018

ОБРАЗОВАЊЕ, НАУКА, КУЛТУРА И ФИЗИЧКА КУЛТУРА

Службени гласник Републике Србије

Закон о Националном оквиру квалификација Републике Србије, Службени гласник Републике Србије бр. 27/2018

Закон о уџбеницима, Службени гласник Републике Србије бр. 27/2018

Закон о просветној инспекцији, Службени гласник Републике Србије бр. 27/2018

Одлука о измени Одлуке о оснивању Образовно-културног центра „Вук Караџић“, Службени гласник Републике Србије бр. 26/2018

Одлука о образовању Комисије за доделу подстицаја (инвеститору да у Републици Србији производи аудиовизуелно дело), Службени гласник Републике Србије бр. 26/2018

Одлука о утврђивању локалитета Слатина – Турска чесма у Дреновцу за археолошко налазиште, Службени гласник Републике Србије бр. 30/2018

Одлука о утврђивању локалитета Мотел Слатина код Параћина за археолошко налазиште, Службени гласник Републике Србије бр. 30/2018

Одлука о броју студената за упис у прву годину студијских програма основних академских студија криминалистике, форензичког инжењерства, информатике и рачунарства и студијског програма основних струковних студија криминалистике који се финансирају из буџета Републике Србије на Криминалистичко-полицијској академији за школску 2018/2019 годину, Службени гласник Републике Србије бр. 31/2018

Одлука о броју студената за упис у прву годину студијских програма мастер академских студија криминалистике, форензичког инжењерства и информатике и рачунарства који се финансирају из буџета Републике Србије на Криминалистичко-полицијској академији за школску 2018/2019. годину, Службени гласник Републике Србије бр. 31/2018

Одлука о промени назива Високе пословно-техничке школе струковних студија Ужице, Службени гласник Републике Србије бр. 31/2018

Правилник о остваривању образовно-васпитног рада у иностранству, Службени гласник Републике Србије бр. 28/2018

Правилник о ученичким задругама, Службени гласник Републике Србије бр. 31/2018

Решење о додели националног спортског признања, Службени гласник Републике Србије бр. 26/2018

Споразум о продужењу рока важења Посебног колективног уговора за предшколске установе чији је оснивач Град Београд, Службени гласник Републике Србије бр. 31/2018

Службени лист Аутономне Покрајине Војводине

Правилник о начину, критеријумима и мерилима за суфинансирање текућих расхода и издатака установама културе и других субјеката у култури које својим програмима превазилазе локални значај и трајније задовољавају културне потребе грађана Аутономне Покрајине Војводине, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 19/2018

Правилник о критеријумима за финансирање развојноистраживачких пројеката високих школа струковних студија с територије АП Војводине, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 20/2018

Правилник о критеријумима за финансирање научноистраживачких пројеката националних мањина – националних заједница у Аутономној Покрајини Војводини, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 20/2018

Правилник о критеријумима за финансирање пројеката који се баве истраживачко-уметничким стваралаштвом у области уметности, с територије АП Војводине, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 20/2018

РАЗНО

Службени гласник Републике Србије

Подаци о просечним зарадама и просечним зарадама без пореза и доприноса по запосленом, за фебруар 2018. године, Службени гласник Републике Србије бр. 31/2018

2

СПИСАК ПРЕПЛАТА НА ДНЕВНЕ ЛИСТОВЕ, СЛУЖБЕНА ГЛАСИЛА И ЧАСОПИСЕ ЗА ПОТРЕБЕ БИБЛИОТЕКЕ УПРАВЕ У 2018. ГОДИНИ

ДНЕВНИ ЛИСТОВИ И ЧАСОПИСИ

1.	АЛО
2.	БЛИЦ
3.	ВЕЧЕРЊЕ НОВОСТИ
4.	ВРЕМЕ
5.	ДАНАС
6.	ИНФОРМЕР
7.	КУРИР
8.	НЕДЕЉНИК
9.	НИН
10.	ПЕЧАТ
11.	ПОЛИТИКА

СЛУЖБЕНА ГЛАСИЛА

1.	СЛУЖБЕНИ ГЛАСНИК РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ
2.	СЛУЖБЕНИ ГЛАСНИК РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ – МЕЂУНАРОДНИ УГОВОРИ
3.	СЛУЖБЕНИ ЛИСТ АП ВОЈВОДИНЕ
4.	СЛУЖБЕНИ ЛИСТ ГРАДА БЕОГРАДА

СТРУЧНИ ЧАСОПИСИ

1.	ЛИПАР: часопис за књижевност, језик, уметност и културу
2.	РС PRESS
3.	ПРАВНА ПРАКСА: часопис за примену прописа

ОСТАЛЕ СЕРИЈСКЕ ПУБЛИКАЦИЈЕ

1.	БИЛТЕН ДРЖАВНОГ ПРАВОБРАНИЛАШТВА
2.	БИЛТЕН ЈАВНИХ ФИНАНСИЈА
3.	БИЛТЕН МИНИСТАРСТВА ДРЖАВНЕ УПРАВЕ И ЛОКАЛНЕ САМОУПРАВЕ
4.	БИЛТЕН РЕПУБЛИЧКОГ ЗАВОДА ЗА СТАТИСТИКУ
5.	БИЛТЕН УСТАВНОГ СУДА РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ
6.	МЕСЕЧНИ СТАТИСТИЧКИ ПРЕГЛЕД
7.	САОПШТЕЊА РЕПУБЛИЧКОГ ЗАВОДА ЗА СТАТИСТИКУ

3

ПРЕГЛЕД СТАРИХ ПУБЛИКАЦИЈА

Излазећи у сусрет све израженијим захтевима корисника да пронађу одговор на специфична питања из професионалне праксе, кроз Информативни билтен континуирано ћемо упознавати своје читаоце са садржајима старих књига из богате ризнице библиотеке Управе. Наш фонд обухвата, између осталог, и вредне писане документе који, осим документационе, имају и научну и стручну вредност. Будући да су посредни књиге од историјског значаја, као и периодична издања и друге драгоцене библиотечке целине којима располажу постојећи фондови, овим путем настојали смо да проширимо лектуру свима онима који желе да се стручно усавшавају. Напомињемо да ове књиге (из којих дајемо само изводе) могу да се користе само у читаоници библиотеке Управе за заједничке послове републичких органа.

За овај број издвајамо:

1. Српска краљевска академија: Живот и обичаји народни, Београд: 1925.

У наредним бројевима Информативног билтена наставићемо са приказима тематски и жанровски разноврсних публикација нашег богатог фонда.

СРПСКА КРАЉЕВСКА АКАДЕМИЈА

СРПСКИ ЕТНОГРАФСКИ ЗБОРНИК
КЊИГА ТРИДЕСЕТ ДРУГА

ДРУГО ОДЕЉЕЊЕ

ЖИВОТ
И
ОБИЧАЈИ НАРОДНИ

КЊИГА 14.

РАЗЛИЧИТА ГРАЂА
ЗА НАРОДНИ ЖИВОТ И ОБИЧАЈЕ

УРЕДИЛИ

Др. ТИХ. Р. ЂОРЂЕВИЋ

И

Др. ВЕСЕЛИН ЧАЈКАНОВИЋ

БЕОГРАД

ШТАМПА ЗАДРУГА ШТАМПАРСКИХ РАДНИКА „РОДОЉУБ“, КНЕЗ МИХАИЛОВА 3

1.25.

I. ДЕО

МУШКИ РАДОВИ

A. РЕДОВНИ РАДОВИ

1. Орање

Најглавнији сељачки посао је орање. Ору само људи, а никад жене. Највише ору *ралицом*, мање *плужицом*, а још мање *плугом*. Ралицом ору обично по странама или стрменитим местима, а плужицом и плугом по равницама или долинама. Ралица (оралица) има: *гредељ*, *ручицу*, *раоник* (ораоник) *козлац*, *плаз* (или *оплаз*), *лопарицу*, *гужву* и *ракљу* (гаврањачу или чаталу). Ракља (чатала) стоји на јарму, а гужва скопчава гредељ са истом. Место гужве многи увијају само појачи прут, и то се зове *увий*. Гужва се плете од беле лозе или павити, а може бити и гвоздена; раоник је од гвожђа и челика, а сви остали делови су дрвени. Гредељ је највећи, најтежи и најглавнији део на ралици. Све делове на ралици, изузимајући раоника и лопарице, може да направи скоро сваки сељак. (Види слику 1.)

Плуг има две *ручице* (рукунице или рукатке), гвозден *плаз*, *лопарицу*, *црпак* (који је углављен у цимберу и служи место козлаца), *гредељ*, *колица* (или *колечка*) и гвоздену *гужву*. Раоник му је једностран и удешен за превртање земље на једну страну. Ако се оре *сирегом* (тј. са два или више пари волова), онда се први јарам за други споји помоћу *ојница*, а ојницу за ојницу спајају *крцеле*. — Плужица је веома слична плугу и разликује се од истог само утолико што нема колица и што јој је гредељ мало дужи.

И плуг, и плужица и ралица закачују се за *јарам* у који се упрежу волови. Јарам има: две *палице*, две *јарме-*

њаче, једну *поличницу*, један *јарам* и један клин *јармењак*. Поличница је с доње стране, а јарам с горње. Јармењак је на средини јарма, палице или *жесгре* су на крајевима, а јармењаче су унутра ка јармењаку. Јармењаче се протињу одоздо, кроз поличницу, па се углављују или заглављују одозго на јарму. Палице и јармењак не морају да пролазе и кроз поличницу. Поличница је мало дужа од јарма, али јарам мора да буде јачи и дебљи од ње. Јарам (део) се обично прави од лаког сувог дрвета (најобичније јаворовог, па онда врбовог, кленовог, и др.). Између палица и јармењача стоје воловски вратови. Јармењаче стоје усправљено, а палице мало у косо. Палице се граде од сувог дреновог дрвета. Јарам праве великом сами сељаци. (Види слику 2.) — Ево о овоме и једне народне песме из Темнића: „Ој орачу млад орачу, Ко ти даде: младе воке [волове], Младе воке витороге, И јармове *јаворове*, И клинове *босиљкове*, И палице *шимширове*, И бич косу девојачку, Љуту гују ручконошу?“...

Плужица и ралица односе се на њиву и доносе из њиве на предњим точковима од кола, или на нарочито зато направљеној *влаки* или *кривајици* (ракљи). Уз плуг и плужицу иде увек и *оршњак* или *чистаљка*, која стоји између ручице и лопарице, и којима се чисти раоник, кад набере блато или земљу.

Најобичније и највише се оре у пролеће, па онда у јесен. С јесени се угаре *спрњиница* за поново сејање *спрњине* или *спрге* (белог жита) и ледине (на крају јесени) за сејање кукуруза с пролећа. С пролећа (рано) се такође угари (али ређе) за сејање јарих жита, кукуруза, и осталих усева. Плугом се оре лакше, брже и боље но ралицом, али за плуг опет треба јача снага за тегљење, те се зато оре понајвише ралицом (тако се бар сами сељаци правдају). При орању плугом узима се и спрега, а *спрежници* су обично суседи или фамилија.

Орања има две врсте: на *разор* или *цетак* и на *склад* или *слог*. Орање на разор или цетак почиње од крајева њиве, па иде ка средини. Понеки тако ору, са све четири стране докле се год може. А по неки изору тако краће стране, са неколико бразда, па после ору само са дужих страна, а кад дођу до краћих страна они оборе плуг и тако га туда само превуку. Ово превожење или превлачење плуга с једне

стране на другу зове се *обрѣтање* или *саврѣтање*. А угађање плуга са крајних страна на дуже зове се заношење. Орање на склад или слог почиње из средине њиве, па се иде ка крајевима. Више се данас оре на први начин, но на овај други. Ралицом се никад овако не оре (већ само плугом или плужицом). Ако би се при орању ралицом на крајевима њиве газио какав усев или трава суседу, онда се прво крајеви *одору*, па се после оре; у противном случају одоравање се врши нај-после, пошто се цела њива изоре. При орању волови се чешће заустављају, те да се мало одморе или *издувају*.

Око Голиске Мораве ору по гдекоји још старим, гломазним, дрвеним плугом, док се по осталим местима често виђају и гвоздени плугови.

Земља која се оре зове се *орница*. Ораћа земља може да буде: *саљава*, кад је иловача или смоница влажна, зби-вена, гњетава, тешка (оваква је земља најгора за орање); *права*, кад се при орању троши и лако се оре. Кад се је-сење орање преко зиме иситни, од влаге, сунца и мрза, онда се то зове *пржевина*. Кад се земља опучави, онда се то зове *усовина* или *усовача*. Кад тазе орање запљеште киша не ваља за орање. У редовним приликама орачу је била надница 2—3 динара са храном за волове и њега. Плитко орање зове се *пршкање*. Обично се оре плугом и плужицом 10—12 см. у дубину, а ралицом плиће.

У који се дан први пут, с јесени, угледају „Влашићи“ (звезде), у тај исти дан идуће недеље (седмице) почиње се орање и јесење сејање пшенице и јечма. Али се увек прво посеје јечам, па после пшеница. При почетку сејања пшенице орач намакне на средњак прст десне руке црвен конач и по-сле га при орању никако не скида докле год се сам не смакне да би пшеница била црвена.

Народ верује, ако при обрађивању прве бразде, на исту падне плиска или сврака, неће од дотичног усева бити никакве вајде; а ако падне врана, врабац или чавка, добро ће родити и биће од рада вајде. По народном предању људи су у старо време орали све сједне стране, па их је Свети Сава научио да ору с обе стране (тј. да се при орању враћају натраг).

У једној народној песми пева се: „Роди мајка под старост орача, Па му даје рало и волове. Рало му је од белог

сребра, А орало од сувога злата, Јармови су дрво шемширово,
А палице перје пауново, Бич му плете од црвене свиле,
Испраћа га зором на орање“.

„У јесен орано у пола ђубрено“.

„Поори плитко, посеј ретко, загради ниско, па хајде на
пијац по жито“.

2. Сејање и сађење

Сељак сеје: пшеницу, овас, рженицу (раж), јечам, детелину, пасуљ, кукуруз, дулеке (тикве), бундеве (беле тикве), дуње, лубенице, краставце, конопљу, лан и кромпир; а сади: лук (бели, црни, влашац, ајму и прازی), паприку, патлицане, купус, зеље; лозу и дрвеће (воћке, и др.) Чудновато је, да он не прави увек разлику између сађења и сејања, те за то се често чује где каже: „Посејао сам лозу и посадио сам пасуљ“. Сејање се врши *из руке* (на сачму) и *под моштуру*, а сађење прстима, садиљком, риљем и мотиком.

Сва стрмна жита сеју се из руке или на сачму; кукуруз се сеје *у бразду* и *под моштуру*, а тако исто и дулеци, бундеве, и пасуљ; све остало сеје се под мотику. Конопљу, лан и детелину сеју под мотику и на сачму. Под мотику може да се сеје двојачко: на кућице или оцаке, и у непрекидној бразди. На кућице (оцаке) се сеје: кукуруз, пасуљ, дулеци, бундеве, диње, лубенице, краставци и кромпир; а у непрекидној бразди сеје се: лан, конопља и детелина. У првом случају оцак од оцака (кућица од кућице) и ред од реда, обично је удаљен по један метар (на јачој земљи и ближе), а у другом случају редови су један уз други, те изгледа као да је сејано на сачму.

На оцаке (кућице) се сеје, кад се по орању покопа мало мотиком, док се не нађе влага, па се баци семе, и опет одозго влажном земљом претрпа (али не много) и загази ногама. Као што је поменуто, кукуруз се сеје још и у бразду. То се чини, кад се у сваку трећу бразду бацају зрна (обично по 5—6) по корак (или метар) раздалеко. Заједно са кукурузом (овде га зову и *жшшо*) сеју пасуљ (бели, лозаш), дулеке (црне тикве) и бундеве (беле тикве).

За конопље, лан и детелину, прво се добро утуцају грудве по орању, па се после мотиком прокопа плитка бразда,

по којој се из руке сеје семе. Одмах до ове бразде прокопава се друга, у ком случају се затрпава прва, и тако се ради редом до краја. При сејању лана и конопље десета се бразда обично не засејава, како би се имао пролаз при брању истих. Ну конопља, лан и детелина, могу да се посеју и *на сачму*, у ком случају прво се семе баца свуда по истрошеном орању, па се после браном завлачи.

Кад први пут почињу да сеју пшеницу, онда се спреми што лепши ручак за сејача (уз који мора бити вина и ракије), а за бисаге или врећу, у којима се носи семе, веже се: црвена свила или конац са девојачке или старосватске погачице, која се за то нарочито чува, један повац (ма који) и олово. Црвена свила, као и црвен конац око орачевог прста, везује се, да би пшеница (овде се чује и *пченица*) била тако црвена; новац да буде на доброј цени, а олово — да буде на каптару тешка као олово. Да не би пшеница имала гламњике, пржи се у врелом пепелу. За то у корито сипају семе, у које метну врео пепео, па то добро промешају. Народ верује да не треба никако метати донце (или ма шта гараво) у торбу; врећу, бисаге, наћве, на софру и допар, јер ће пшеница да се изгламњичи. У онај дан кад почиње пшеница или кукуруз да се сеје, не ваља да се даје ништа из куће (јер семе неће добро родити). У најновије време пшенично семе одвајају од уродице помоћу тријера, који овде зову *шоџ*. Кад се сеје старо семе, па да би никло, ваља, пред почетак сејања, три пута гласно узвикнути: „Чуј, земљо, старо семе“. — За сејање кукуруза остављају најбоље класове — *семенаке*, које исплету у венце, као лук, па их обесе где год близу димњака где се суше преко целе зиме. У опште овде сељак при сејању, добро пази на избор семена.

Бели и црни лук, влашац и ајма (или аљма), саде се прстима десне руке, обрћући доњи крај сваког *чешма* доле, а горњи горе. Леје за лук обично су широке по један метар, а могу да буду дугачке произвољно. Сви се лукови саде увек на риљаној земљи, а никако на ораној или прекопаној. За то се свака леја прво и ситни мотиком, па се онда грабуљом продрља и попречно избразда. Те су бразде обично дубоке 1—2 см., а једна од друге је раздалеко 8—10 см. То се зове *расчињавање* леја. Окоминат и отребљен лук прво се побада у те браздице (раздалеко чешам од чешма 8—10 см.), па се

после леје завлаче или затрљају. По неки не браздају леје, већ саде онако од прилике где стигну. То се зове сађење (лука) на сачму. Кад се сади лук *не ваља* у леји да се пуши (дуван), нити ту да се доноси вагра, јер ће после да буде лук љут. Исто тако *не ваља* се том приликом, јести леб у леји, јер ће после кокошке да чепркају по леји и да ваде лук. Бели лук и влашац саде се рано с пролећа (обично у почетку марта или прве недеље Великог поста). Црни лук сади се нешто доцније (кад време мало више отопли). Бели лук се сади чим се чује да виче клилук (дивљи голуб — дупљаш). Отуда овде се у народу чује и изрека: „Клилук, сади баба лук“. А ајма се сади у јуну или јулу месецу. Многи саде по крајевима леја од лука питомо зеље (цвекле) и купус, и то ретко, по зрно.

Купус, паприка, патлициани, празилук (празик) и дуван, саде се *садиљком*. Садиљка је од дрвета и велика је 20—30 см. У доњем крају је зашиљена, а у горњем има положену дршку, за коју се хвата руком (види сл. 5.). За све поменуте усеве (који се саде садиљком) прво се избраздају бразде, па се после *расад* расађује. Они се саде на јакој и пођубремној земљи. Дуван се сади на поораној јакој земљи (кумсачи или тењуши). Но сви ови усеви могу добро да успевају и на риљевини, као и на ораници, а има случајева да се јесења ораница с пролећа само покрене, па се одмах избразда и расађује. Ово се нарочито практикује при расађивању купуса. Место где се сади лук, зове се *лукара*. Место где се сади купус зове се *купусара*. А место где се сади дуван зове се *дуваншиће*. Лукара је у близини куће. Купусара не мора да буде у близини куће, али за то мора да буде у близини реке, потока, песме, извора, бунара. Да би се купусара још боље зађубрила у њој с пролећа затварају за неко време овце. За сађење дувана тражи се увек подесна земља, па ма где она била. Паприка, патлициани и празилук саде се чешће у купусари но у лукари, особито празилук, који тражи чешће заливање као и купус. Паприка се сади обично о *Благовесити*, те да би била за јело *блага* (а не љута). Заливање купуса, празог лука, паприке, патлициане, па и дувана, врши се или *наводњавањем*, кад се вода пусти у сваку бразду посејаног усева, или посебним сипањем на сваки струк, зашто се прво депесе вода у судове, па се редом сипа (бакрачом, кантом,

копањом, вргом, циментом, или чим другим). Залива се обично у јутру рано (пре сунца) или у вече кад прилади (после сунца). Купус, дуван и патлициани расађују се, ред од реда и струк од струка, обично по 30—40 см. раздалеко. Паприка се расађује мало чешће, а празни лук најчешће (струк од струка и ред од реда 5—10 см). Купус се сади од марта до копча маја месеца. За то има рани и позни купус. Паприка и патлициани саде се у априлу месецу. Исто тако и дуван. Празни лук сади се око половине јуна месеца.

Лоза се сади *из руке, у јаму, и по садилку*. За њу се прво изријеви земља (с јесени или преко зиме) у дубини 40—80 см. (са једним или са два тавана). С пролећа се риљевина избрзда и засађује лозом. Ред од реда и лоза од лозе обично су раздалеко 100—130 см. При сађењу се на лози остављају по 3—4 коленца (окца) и на сваком доњем окцу задеље се мало с противне стране. Ну ако је лоза у виду *прпорак* или *изводница*, онда се претходно све жиле на зглобовима сасеку, а само се оставе оне на најдоњем зглобу, које се такође скрате. Ако је риљевина мека и добро трошна, онда се *резнице* саде из руке простим по бадањем, али тако, да само, горњи пупољак вири из земље. У јаму се саде прпорци и резнице (тј. лоза са жилама и без жила), ако се претходно, на одређеном месту, риљем или будаком ископа јама у којој се лоза положи мало косо (при чему се доњи дебљи крај окреће сунцу), па се одозго метне прво земље (пржевина) па после ђубре (обично по једна добра карлица), па опет земља. И при овом начину сађења, као и при оном првом, оставља се најгорњи пупољак да вири из земља. Ну лоза може да се сади и под садилку, као купус и др., само што се садилка за сађење лозе разликује од садилке за сађење купуса што је од ње много већа, што има две велике рукунице којима се придржава рукама, и што се у земљу набива погом, притискајући између чатала (сл. 5. под 1). Помоћу овакве садилке рупа се исправља у косо, па се у исту сила најпре прашина од земља (пржевина). За овим се метне лоза, па се сипа ђубре, размуњено у води. На послетку се одозго опет метне земље (пржевина), која се варочитим дрветом добро збије. Овај начин сађења лозе за данас најобичнији. Ма на који начин посађена лоза, одмах се покрије мотиком, тако да се врх нигде не види. Пошто је наша

домаћа лоза овде сасвим уништена (од сушибубе), то се ова два начина сађења односе највише на подлогу америчке лозе, која је данас у велико заступила нашу домаћу лозу. Лоза се сади у месецу марту или априлу.

Све воћке, и у опште свако дрво, сем врбе, јове и јаблана, саде се у за то нарочито ископане рупе. Те су рупе обично дубоке по пола метра, а толико и широке. Извађено дрво прво се окрепе и сасече му се круна скоро до дебла, па се за тим сади. Жиле се ретко сасецају, па макар да их има и повређених. Кад се дрво метне у рупу, онда *ваља* да се држи обема рукама, те како би сваке године родило. У противном, ако би се држамо само једном руком, верује се, да ће у рађању грешати, тј. једне ће године родити, а друге неће. Још том приликом завезују *садници* или расади по једну жилицу на корену, те како би, по народном веровању, воћка редовно *завезивала* род. Шљиве саде или расађују, ред од реда и дрво од дрвета, у размаку од 4—6 метара. Остале воћке саде још и ређе. Али, ако дрвеће, па макар и неродно, подижу поред имања, као живу ограду, онда га саде врло често. Уопште при сађењу сваког дрвета, нице се грешке: што се много затрпава; што му при вађењу, многе жиле повређују (и после те повређене жиле не сасецају); што му не копају дубље и шире рупе; што га саде често и доцкан; што му круну одмах подрезују; што га не окрећу опет на ону исту страну на којој је и било на старом месту окренуто; и, што при вађењу рупе за пресађивање, не одвајају горњи слој земље од доњег. Врба, јаблан и јова (ива) саде се, кад се само на доњем (дебљем) крају задељу, са две или три стране, и тако пободу у земљу (за 40—50 см. дубоко). Ово се дрвље сади обично поред потока, или уопште влажних места. Ако не би могло само из руке да се пободу (посади), онда се прво *пробојцем* (зашиљеним коцем — види сл. 6.) направи рупа, па се ту метне и углави.

Кукуруз може да се сеје и на сачму као и пшеница, али се у том случају употребљује као зелена храна за стоку. Као што је већ напред напоменуто, на сачму се сеју и сви расади од разних зачина и поврћа (као купус, паприка, дукан, патлиџан, прали лук и цвеће), па кад ту порасту, до извесне висине, онда се одатле чупају и расађују на стално место. За расад се прво земља добро иситни, па се после семе посеје

и одозга с прста дебљине, покрије ситном земљом (пржеви-вином): И расади се чешће заливају, као и кад се посаде на сталном месту. Да их не би дохватила пролећња слана (мраз), покривају их с вечери неком старом поњавом, асуром или снопом треке. Заливање расада врши се кад се водом покропе, плускајући дланом по отвору од суда из кога се вода сипа.

Кукуруз се сеје од Ђурђевдана до Св. Николе Младог (до 6. маја). Раж (рженица) и овас сеју се с пролећа. Цвеће се сеје од Ђурђевдана. Лоза се сади рано с пролећа, а може и у јесен. Роткве или рлакве сеју се о Св. Вартоломију (у јуну месецу), и то на риљевини, по зрно. Детелина се најобичније сеје рано с пролећа, а може и с јесени (о јесењој Међудневици), па и преко лета. Све што се сеје, сеје се увек у пуном месецу. Ово се тако *ваља*, да би семе добро никло и добро родило.

Сви посејани расади, као и посађени лукови, често се плевe. Исто тако плевe се и расађена паприка, цвеће, и др. Па и виногради (лојза) се плевe у јулу и августу, кад нису подесни за копање. Поред тога плевe се и стрма жита (стрв), нарочито пшеница. Плевљење се врши, кад се редом свуда рукама почупа непотребна трава. Овај је посао лак, па га могу и деца вршити.

Кукуруза, у ова два краја, има неколико врста, од којих је вредно поменути: 1. *Бели осморечац*. Он се одликује танком шишарком, стакластим белим и округлим зрном, које је поређано у осам уздужних реди. Од овога кукуруза брашно је *горусно*, услед чега се теже квари, а и хлеб је бео, леп, слadak, и трошан и кад је хладан. 2. *Буавац*. То је такође бео кукуруз, који на врху сваког зрна има *улокнућо*, као убод од покта, по чему је и име добио. Он спада у ред лошијих кукуруза. Брашно му је затвореније боје, а и брзо се квари. 3. *Жуто житио*. Тако зову жути кукуруз са малим класовима (коренима) и жутим и ситнијим зрнима. Роди добро, брзо сазрева, и издржљивији је на сушној години од белог осмореча и буавца. Од њега је хлеб слadak, али само док је врућ. Чим се олади он се стврдне. Овде има највише белог осмореча, па буавца, а најмање жутог жита. Моравци више сеју бели кукуруз, а планинци жути. По гдегде и по који у ова два краја сеју и *морско житио*. То је бели кукуруз, са

врло малим класовима и ситним зрнима, који се искључиво употребљује за *булкање*, пржење или кокање.

Кукуруз се у опште не одваја или не купује за трговину пре месеца новембра, јер се тек тада довољно осуши, те се мање квари. Три куповини кукуруза у класу, корену или клипу, одбија се обично по 30% на шишарку (кунину). Фира се не одбива (за прашину, уродицу, и др.) Као код пшенице. Кукурузно семе у рађању стоји према приносу у размери 1:100. Један стер белог осморедца тежи 725 кгр., буавца 675 кгр., жутог жита 750 кгр., јечма 575 кгр. пшенице 825 кгр., овса 475 кгр., жутог американа (кукуруза) 725 кгр. Према овоме види се, да је квантитативно најбоље жуто жито, а квалитативно — бели осморедцац.

Уродице има у пшеници једна петина кукоља и једна двадесетина граора. Неке годинама и *љаскаваца* или *бучоке*. Остале нечистоће има један десети део, а то долази највише због рђавог гумна.

Развитку и напредовању жита сметају: гламњаци, граор, кукољ и дуге кише за време цветања стрмих жита. Поред овога пшеницу упропаштају и неке ситне црвене бубице, као и уродице вук, љаскавац или бучока. Рани кукуруз много пообаљује црв. Поред овога и он се много гламњачи и буђа на кишној години.

Пасуља има неколико врста: *бели пришкаш* (или лозаш), *лежак* или *чучавац*, *црешња* и *пасуљица*. По боји га има највише белог, па жутог, црвеног, црног и шареног. *Бели пришкаш* или лозаш сеју по 2—3 зрна и то обично заједно са кукурузом, те како би му после струк од кукуруза служио у место притке. *Лежак* или *чучавац* не пушта лозу и разликује се од лозаша поред тога још и што му је лист више заокругљен (у боковима срцастог облика). Поред овога лежака има неколико сорта, које се разликују у боји зрна и у боранији, а лозаша има свега две врсте: бели или тз. кукурузни лозаш, коме је зрно увек бело, и црешња, којој је цвет мало затвореније боје и зрно шарено. Прва врста лозаша има конце на боранији, а друга нема. Лежак или чучавац сеје се под мотику, у засебним одељењима земљишта. Поред домаће градине или баште, он се још сеје и по младим виноградима (мојзима), који се тек подижу, и по бостанима, и др. Он се највише или најчешће сеје на риљаном земљишту, под мотику,

међући по 10—15 зрна у оцак, и то одмах с пролећа, пошто прођу слабе. Неки га сеју и по два пута преко године: за зрно с пролећа, а за боранију у јуну или јулу месецу.

Пасуљица је врло ситан бели пасуљ, чучавац, који се сеје обично по планинским пределима (највише у западном Левчу). Њега сеју под мотику (међући по 30—30 зрна у оцак), у бразду (као конопље) и на сачму (као детелину или пшеницу). Од овога пасуља лишће је врло ситно, а боранија му није најбоља за јело.

Боб и грашак сеју одмах почетком марта, јер се они не боје мрза, па ни снега. Али се увек пре сеје боб од грашка. Обоје сеју обично између леја са луком или крајем, баште. Више се сеје грашак приткаш него лежак. Сеју се под мотику и у оцак се међу 5—10 зрна.

Сочиво се ређе сеје и то обично у брдовитијем крају Левче. Њега овде зову и *леће*. Сеје се на побраћом или изриљаном земљишту. Најбоље напредује на новини (тј. на земљишту, које се тада тек први пут обделава). Сеје се на сачму и у браздама (као конопље) и то најобичније о Ђурђеву дану.

Кромпира овде има две врсте: *месечара* и *озимака*. Прве врсте има више од друге. Друга се врста још сеје по брдским крајевима Левча. *Озимци* се обично сеју помоћу ситних кромпирића исте врсте, који се као семе нарочито за то остављају. Месечарк се сеју од крупних кромпира, који се исску „на окца“. Овако исечена окца метну се мало у пепео, па се после сеју. Сеју их под мотику, на кућице или оцаке, и у бразди. Ако их сеју на оцаке, онда обично међу по пет зрна, која код месечара морају да буду са исеченом strapом доле земљи окренутом. Кромпир се сеју више на риљевинама по на орницама. Обично их сеју по домаћим баштама. А ако их сеју ван куће, онда их сеју тамо где је за њих најподесније земљиште (кумсача или тењуша).

Семе од црног лука зове се *арпаџик*. Арпаџик (или рпаџик) купују од баштована, али од скоро га производе и сами. Рано с пролећа забоду у изриљану земљу (обично на крају лсја од лука) неколико главица црног лука, од којих се, до Петрова дана, добију *бубаје* (главичасте цвасти) са семеном. Кад ове бубаје сазре, онда се покупе и оставе где год под стреју да ту престоје до пролећа. Рано с пролећа оне

се отроше и овеју. Ово се семе сеје овако покрене се ле-дина, па се ту у линијама посеје семе. За овим се исто покрије другом лепом, ситном земљом, која се одозго по мало затапка. Посејано семе залива се преко лета, па кад довољно порасте и лист узри, онда се поврља или погази, после чега се добивају лепе, округле главичице арпаџика. Велике главичице арпаџика не ваљају, јер у лејама протокају (тј. буду без главиче у земљи) и пуштају *бикове*, који на врху имају мале бубаје или цвет. За то бикове кидају још у почетку, те да би лук завезао већу главичу у земљи.

Влашац (овде се свуда говори: влашаца, у 2. п., и влашпау, у 3. п., место влашца и влашпу) је лук, који држи као неку средину између белог и црног лука. Врло је сличан са ајмом или аљмом. Корен му се крља на чешмове (као и бели лук. По укусу и мирису је најбољи лук и највише рађа. Перуће му се употребљава за јело преко лета.

Брзак или *мисирски лук*, по облику и по укусу је врло сличан са црним луком. И код њега се семе производи на исти начин као и код црног лука, с том разликом, што се горе у бубаји, у место семена добија арпаџик, који се као такав одатле скида и одмах идућег пролећа сади. Сеје се на исти начин као и црни лук. Овај се лук јавља у Левчу и Темнићу од пре неколико година, а овамо је донесен из среза трстеничког.

Аљма или ајма, то је лук сличан влашацу. Он крља у чешмове као и влашац, само што су његови крупнији. Сади се у јуну или јулу месецу. Није преко лета, па тако и зазими. Чим се приближи пролеће, још у фебруару, избије му ново младо перуће, које се употребљује за зачин у јелу, а једе се и онако (некувано). Да не би преко зиме измрзао, покрива се кровином. Сеје се у леје, као и влашац, само мало ређе. Ко једанпут запати аљму *не ваља се* да је затре. Семе од аљме се не купује, већ се тражи на поклон. Где се аљма сади, ту не ваља никад подизати кућу, нити ту спавати.

Прази лук, празик или празан разликује се од осталих лукова, поред осталог, и по томе што се он у леје сади од расада или расаде, као и купус, паприка, патлиџани и др. Расад се купује обично од бајтована у вароши, али га сада производе и по селима. И његова се расада производи из семена, као и код црног лука. Само су његове бабаје знатно

зеће но у црног лука. Расад се расађује као и паприка и купус, помоћу мале садилке, само много чешће (струк од струка 10 см., а ред од реда 15 см). Сади се близу воде, пошто тражи много заливања. Преко лета се неколико пута окопава и плеви, као и купус, паприка и др. Једе се пресан („жив“) и куван у јелу.

Купуса има две врсте: бели и црвени. Њега из семена за расад производи скоро сваки домаћин. Ну семе од купуса нема сваки домаћин. Зато се оно купује од оних који га имају и то на *лулу*, која у овом случају важи као мера. Обично се пре плаћало по грош (20 п. д.) лула. При овоме се пази (као и за сва остала семена која се морају куповати за сејање), да се не купује из куће у којој је неко умро у тој години. У том случају се вели, да је семе *замрло*, и да неће нићи. Расад од купуса сеје се у башти на ђубревитом месту, и то у малим округлим лејцама. Ту се редовно залива (јутро и вечер) и пази се да га не би кокошке појеле. Поред овога по виноградским риљевинама сеје се рано с пролећа, зрно по зрно од купусног семена, и то у размаку од 2 стопе (око 40 см). Купуса има раног и доцног. Рани купус сади се почетком априла или концем марта, а доцни у месецу јуну. Кад хоће расад да се расађује, онда се мотиком купусара покрене од траве, па се избразда (у размаку од 40 см.) и онда се приступи сађењу. Сади се помоћу мале садилке, о којој је већ напред говорено. Садилком се разврти рупа, у коју се метне структурасада, па се онда (опет садилком) уз ову рупу изврти друга, која ону прву пригњечи, и тако расад углави. За овим се залива скоро сваког дана, особито док се не прими или „дигне“. При расађивању пази се да сваки структур има *боквицу* (унутрашњи листић) и која је без тога они га бацају. Купусно семе изводи, кад се 2—3 купусне главнице закопају рано с пролећа, у деји лука или на риљевини. Из ових изводница избија протока или метласто стабло, које донесе род у округлим мехунама (овде се не каже махуна већ мехуна или меуна). Оне сазревају најдаље до јуна месеца. Кад узре скупе се и оставе под стреју (стреху) од куће. Ту презиме, па се рано с пролећа строше и за расад приуготове. Пошто купусни расад страда много од *буваћа*, то се чешће залива раствором чађу или посипа пепелом.

Паприка има неколико врста, од којих вреди поменути: *бабушаре* или *бабуре* (нељуте, широке, и кратке, zgodne за пуђење), *шуршијаре* (љуте, дугачке и танке), *месечарке* (мале и много љуте), *прајорашии* или *шрешинице* (мале, округле, затворено црвене, и особито љуте), и др. Оне се саде у купусари или лукари. Саде се на исти начин као и купус, само чешће, многи у рупе међу по два струка, у место по један.

Рошкве или *рдакве* сеју се по зрно (на Св. Бартолому, 11. јуна) на исти начин као и рапи купус. Има их белих и црних. И код њих се семе добива од изводница као и код купуса. Род јој је мехуна, која је врло слична са купусном.

Патлициани се расађују од расаде као и паприка, купус, и др. Само што се они саде још у већој даљини него и купус. Саде их по баштама, купусарама и по риљевини. Расада се изводи из семена. За остављање семена узима се добро зрео и крудан патлиџан (од сорте), па се расече и оним његовим семеном намаже се дувар од куће или греда, па се ту осуши и на пролеће одатле узима и сеје се на лејце као и купусни расад. Патлиџана овде има жутих (мање) и црвених (више). Жути су ситни, дугуљастии и доста кисели. Црвених има округлих и пљоснатих, крупних и ситних. До скора се у ова два краја нису јели зрели патлиџани већ само зелени.

У *бостан* спадају лубенице и дињ. Најобичније се сеје на риљевини, у размаку 3. м. ред од реда и оцак од оцака. Прављење оцака бива кад се мотиком нагомила земља и уситни, па затим одозго косо поравни, тако да површина оцака буде окренута супцу. У тако приуговљен оцак забоду се 3—4 семцета (семена), па се одозго ситном земљом мало покрију. Неки још овим оцацима (или кућицама) додају и кокошињег ђубрета. Да би семе брже цикло претходно га потапају у млаку воду помешану са ђубретом. Од лубеница овде су најпознатије ове врсте: *зајечарка* (дугуљаста са жутим „месом“ и ситним семеном), *добринка* (бела, округла са означеним зеленкастим линијама на кришке, „месо“ црвено и слатко), *цариградске* (са зеленом кором и црвеним или жутим „месом“). А од диња овде су најраспрострањеније: *цероваче* и *суве* (или суваче).

Крвстаници се сеју као и бостан али само у мањој количини. За једну кућу довољно је 5—6 оцака. Сеју их у ри-

љевини, код бостана, а и у лејама белог лука. Тако, кад се лук почупа и поједе, онда се тек они развијају или напредују. Најбољи краставац, који први на врежу завеже, оставља се за семе. То је *семенак*. Кад добро узри, онда се из њега семе извади и са оном његовом лепљивом материјом залепи гдегод на дувару или греди, и ту остане до употребе. На исти начин оставља се семе и од диња. Народ верује, да краставци постају горки (грки) за јело само онда кад их ко украде.

Дулеке, тикве, или бундеве, сеју највише по њивама, заједно са кукурузом, а сеју их (али ређе) по кукурузу у засебним оцајима. Њих има *белих* и *црних*. Црне дулеке сеју обично уз десети или петнаести оцак кукуруза. Беле дулеке сеју ређе, и то више по баштама, него на ком другом месту. Црне дулеке употребљују више за храну свињама, а мање за јело, а беле дулеке употребљују само за јело.

Вргови се сеју крајем њиве или баште, у бостаништу и по виноградској риљевини. Сеју их обично поред ограде или у близини каквог живог дрвета, те како би се вреж од њих могао лако успузати на више. Вргова има: *натеза* или *ајдук*, *тиква*, *загрљајка* или *дулајка* и *врг*. Сви се употребљују као судови за течност. Натеза или ајдук употребљава се за вађење разног пића из буради. Вргом се вода захвата. Тиква, загрљајка или дулајка је суд за ношење воде и пића (место тестије и других судова). Овде спадају и разне врсте *шућурака*, од којих се неки употребљују за ношење ситне соли, а други за ношење јела уз пут (те тако замењују мале и велике заструге). Округли шућурци, величине добре песнице, боје жуте, зову се *неранце*. Оне се употребљују као украс у кући (у ком случају стоје на рафу, долапу или прозору, место лепе дуње или јабуке). И шућурци пуштају вреж и хоће радо да се пењу као и вргови. Њих нагло нестаје и већ су постали реткост у ова два краја.

Децелина се сеје на риљевини (што је боље), а и на зајубреној орници. Сеје се рано с пролећа или о јесени (о међудневницама). Кад се о међудневницама посеје, онда се држи да ће бити дуготрајнија. При сејању семе се меша са јечмом или овсем, те тако обоје никну. А да би се лакше и правилније посејало, мешају семе са просејаним пепелом.

или са ситним песком. Кад се тако семе засеје, онда се завлачи трновитом браном.

Поред ових усева овде се сеју (по градинама или цвећарама, које за то скоро свака кућа има) и разни *цвеће*, као: кадивица, каравија, невен, перуника, лада, стрторак, зумбул, младенче, мачећа шапа, ружа, зевак, куглице, мак (бујка или турчинак), латинче (или драгољуб), бела рада, ладолеж, лепи човек, царско око, прстенак, попадица, горгин, божур. То је цвеће за кићење. А од цвећа за мирисање и кићење овде се сеје: босиљак, калопер, здравац, чубар, рузмариј, морач, рутвица, нана, маточина, и др. Цвеће сеју из семена на леје, па за тим га расађују у цвећари или градини. Он се највише расађује о Ђурђеву дану. Овим се послом баве женске, нарочито девојке.

Штогод сељак посеје он каже: „Метнуо сам га у Божји кош, па како му Бог да“.

Посејани усеви највише страдају од велике суше (пламењаче) и од велике кише, од града или туче, од слане, и од црва (нарочито кукурузи).

У Левчу се засејава, обично или просечно, 40% кукуруза, 40% стрмнина или стрв (највише пшенице, па јечам и овас, а најмање раж или рженица), а ресто (20%) је под шумом, воћњацима, виноградама и ливадама (пашњацима). У Темнићу се просечно засејава 55% кукуруз, 24% стрв или стрмнина, а 20% долази на воћњаке, винограде, ливаде (пашњаке) и шуме. У планинским селима сеје се стрмнина двапут више, према кукурузу. А у селима поред река, особито поред Велике и Западне Мораве сеје се највише кукуруз.

3. Влечење

Влечење иде одмах за орањем или сејањем. Није правилно да се свако орање мора повлачити или завлачити. Најобичније се завлаче конопље, лан, детелина, пшеница и јечам. Орање се влаци, да би се грудве иситниле, те да не би сметале семену при ницању. Ако је орање влажно, онда се одмах влаци, у противном чека се киша, па чим она падне одмах се влаци. Влаци се *браном*. Браћа се прави од трња. Између три или четири попречна дрвета, која су с крајева утврђена дрвеним *пречницима*, испреплету се дебљи крајеви од густога трња (црног трна), али тако да врхови од истог

остану позади слободни. На ту лесу натрпају се грудве или камење, те како би брана више притискала на орање; ну понеки, место тога, метне дете да седи на леси. Брана се веже јаким конопцем или ојницом за јарам и волови је вуку свуда по орању. За малу работу не траже се волови, већ брану вуче по орању један човек или двојица. При томе се влаци оним истим редом, као и кад се оре плугом на разор (тј: почиње се с крајева, па се иде средини). У најновије време на предњу страну бране међу подебље дрво у које утврде гвоздене или дрвене клинце са *шиљцима* доле окренутим. У недостатку бране многи скину точкове са предњих кола, па влаче помоћу предње осовине (заједно са *бабашиком*, предњим опленом и ступцима). Место ојнице или конопца у овом случају, служи руда. Брану може да направи сваки сељак, али кад је има један у суседству, онда се сви у околини по потреби њом услужују. За дрљачу и ваљак овде се још слабо зна.

4. Риљање

Риљање се врши у јесен, преко зиме и с пролећа. У јесен и преко зиме риља се највише за сађење лозе. За сађење наше домаће лозе пре се риљало плитко (обично по 30 см.), а за сађење америчке лозе данас се риља много дубље (60—80 см.). Зато се ископа јарак (ендек) метар широк, а произвољне дужине, у дубину једног риља — ашова (тавана) и земља се баца на ледину. После овога почне се опет с краја и риља се у дубину још једног риља — ашова; и земља се избаци врз (поврх) оне прве. До тако ископана јарка почиње се одмах други (исте ширине и дубине), и земља се из њега баца у први. Из трећег јарка (чује се и *јалка*) земља се баца у други; из четвртог у трећи, итд. редом. Последњи се јарак попуни земљом из првог из јарка (ендека). С пролећа се риља за сађење лука и купуса, као и других усева. Леје за лук риљају се у дубину једног риља, а ширину једног метра.

За риљање винограда потребан је риљ и молата, а за риљање у опште само риљ или ашов (у најновије време). Риљ има *риљиште* и риљ. Риљ је од гвожђа и челика и праве га ковачи (Цигани), а риљиште је од суве растовине (обично од коца или проштака) и прави га сваки. Риљиште је у доњем крају дебље и шире, а у горњем је у виду обле држалице.

Обично је мало дуже од метра. На њега се натиче риљ, од прилике исто онако као што се натиче раоник на ралици (види сл. 8). — У најновије време риљ увелико замењују *ашовом*. Ашов купују готов и умећу у њега држаљицу од облог и глатког дрвета. Да би се и њиме могло риљати дубоко као и риљем, с једне стране истога намештају гвоздену *манузу* (која је у виду правог угла, од кога је један крак утврђен за држаљицу, а други се наслања на једну страну горње ивице од ашова). На многим местима држаљицу од ашова зову *ч кусало*.

Земљиште на коме хоће да подигне виноград, у највише случајева риља се *заменом* (у друштву), а леје за лук и за остале усеве, риља сваки за себе. До пре неколико година риљали су само мушки, а сад су почеле тај посао да раде и жене.

Б. Копања

После орања, копање долази / најглавније сељачке радње. Копа се: кукуруз, виноград, лук, паприка, кулус, диње, лубеница, краставци, кромпири, зеље, роткве, боб, пасуљ, грашак, и др.; а не копа се: лан, конопља, пшеница, јечам, овас, рженица, детелина, и др. Копање се дели на *прашење* и *огрђи*. Прашење се зове још и просто — копање. При копању је главно да се усеви који се окопавају, очисте од непотребне травуљине. Зато просто кресање траве игра најглавнију улогу при овоме раду (нарочито код винограда). Али се, при овоме, пази много још и на то да се уза сваки окопањ струк метне доста ситне влажне земље, услед чега је копање посве тешко на великој суши (пошто је мучно наћи потребну влагу), а лакше и брже после кише. При копању кукуруза чупају се непотребни струкови, а остављају се обично по два, највише по три, струка на оцаку. Ту се добро пази да се пасуљ и тикве (који се заједно са кукурузом сеју) не претрпају земљом. Кукуруз се праши, кад је у трећем или четвртом перу (кад на стаблу има три или четири листа).

Огрђу се кукуруз, пасуљ и кромпир. Огртање се врши кад се што више земље (опет влажне, а никако суве) нагрне око струка, при чему се доње лишће на струковима (само код кукуруза) претходно покида. Тако, уза струк, нагрнута земља изгледа као кућица или оцак, због чега се тако и зове.

При овоме послу главно је нагртање земље, а кресање траве је споредно. Прашење кукуруза врши се обично у мају месецу, а огртање у јуну. Остали усеви (винова лоза, купус, кромпир, пасуљ, и др.) праше се неколико пута, кад год имадну око себе траве. Кромпири се огрћу по два и три пута преко лета. А по гдекоји пут се и кукурузи огрћу по два пута.

Виногради се, рано с пролећа, копају *на банак*. То се врши кад се земља испод чокота (гица) копањем извлачи, и тако се, између редова, прави као неко узвишење (банак). На крају јесени виногради се покривају, при коме раду је главно, да сваки чокот буде покривен довољно земљом. Виногради се копају само с једне стране (тј. истера се ред, па се опет враћа на ону исту страну одакле се и почело), а сви остали усеви копају се с обе стране.

За копање и огртање једина је справа *мотика*. Изузетак је код копања лука и паприке, који се копају будаком, или нарочито за то направљеним *будачетом*. Ну бели и црни лук (као и влашац и ајмац) копају по неки још и тупим ножем. Мотика се дели на *чивију*, *држаљицу* и *мошику*. Држаљица и чивија су од дрвета и може да их направи скоро сваки. Мотика је од гвожђа и челика и праве је ковачи. Мотика има: *шаку*, *оштриљ*, *пера* (два, лево и десно), *уши*, *ушник* и *враћ*. Кроз уши пролази држаљица и чивија. Држаљица је обично од суве дељане растовине или шљивовине. Дугачка је метар. У горњем крају је обла (ваљкаста), а у доњем (близу мотике) је с три стране обла, а с четврте (горње) равна. Тако мора да буде, јер су на тај начин удешене и уши на мотици. На доњем крају, с обле доње стране, држаљица је мало усечена, те како би мотика дошла за копање *наручића* (ни много подсебита, ни много одсебита). Да се не би мотика скидала с држаљице заглављује се чивијом. Она се удара с горње равне стране, и то одозго на ниже (низ држаљицу). Уза сваку мотику иде и *чистаљка* (лопатица), којом се скида блато с исте. Када се мотика *слиже* или *изе* (тј. смањи јој се шака) се онда *нади*, а кад се иступи, онда се код ковача, *клејље*, или се само на тоцило источи. (Види слику 9).

Копање и огртање врше и мушки и женски раденици — копачи. И овде је у велико уобичајено да се копање (нарочито кукуруза) врши понајвише *заменом*. Онај који, при копања први почиње ред зове се *првак* или *кобаш*. За

прваком почињу други млађи и јачи, а старији и слабији су обично позади. Кад првак истера на крај њиве свој ред има право да се одмара све докле сви не истерају своје редове. У Ресави сам видео да првак (кобаш) копа гологлав, а то ми рекоше да чини због тога да би родио берићет. Ковачи се љуте кад који кога *надсуйљава* или *најкопљава* (тј. хоће да га пређе). Да не би копање ишло споро, и да би се тај рад контролисао, оставља се, позади копача, који јачи из дотичне куће (којој се копа), који их гони да брже копају, и пази да при копању не остављају траву и не претрпавају дулке (тикве) и пасуљ. Прваци су обично момци, а девојке су одмах за њима. Кад девојке истерају своје редове, обично певају по две и две на глас. Копачи, као и орачи, изувају се пре копања, те копају боси, а опанке затрпавају у земљу, те да им се не би скорели. Исто тако раде и орачи. При идењу на копање или враћању са копања муж жени или брат сестри понесе мотику, а жене тада уз пут обично плету, а ређе пређу. Предратња надница копачима била је од 0.50 до 1 динар са храном.

Народ вели

„Коме се дети црни њива, првиће му се зими наџве“.

„Виноград хоће прво мотику, па тек после молитву“.

„Кад копач или орач у пролеће кука, онда ће берач у јесен да пева“: Пословица значи да, ако је орање или копање суво, тврдо и тешко, онда после једне добре кише све то може да буде добро и година да буде родна.

6. Резање, заламање, везивање и прекање винограда

Резање винограда врши се рано с пролећа (најобичније у Велику Недељу, пред Васкрс). Старија справа за резање, то је косир (сл. 10); а новија, то су нарочито удешене маказе с фелером. Косир праве (кују) Цигани ковачи, а маказе се купују готове у гвожђарским трговинама. На косиру се разликују два дела: *сап* и косир. Косир је од гвожђа и челика, а сап је од дрвета. Косир (део) има: *врх*, *оштриљ*, *цешину* и *реп*. Реп се углављује у сап, који се прави, најобичније, од суве врбовине. Петица се налази на дебљој страни косира и њом се одбива суво чпарљевље на чокоту (гици). Оштриљем се лоза реже. Резање се врши *на кондир* и *у главу*. У главу се реже, ако се на чокоту (гици) оставе по две, три, или четири

најјаче (најдебље) лозе са по једним окцем (пупољком), а остала, слабија и ситнија лоза се избива — окреше. На кондир се реже кад се на најјачим лозама остаје по два или три окца (пупољка). На овај други начин лоза се реже кад хоће виноград да се напусти на род (и ако у идућој години он већ не може толико да роди). Овде је више распрострањен први, но други начин резања. При резању косиром прут од лозе прихвати се левом руком, а десном руком сече се лоза (у врло косом засеку) одоздо на више. Да се при резању не би из сапа вадио реп од косира, сап се на средини мало засече, па се врх од репа извуче напоље и савије натраг. То се ради одмах при прављењу (ковању) косира, услед чега се претходно реп усија на вагри, па се тек после набије у сап. Сап је обал и у горњем крају шиљат. Дугачак је 40—50 см. Може да га направи сваки сељак. Ако би се изломио или прскао, онда одмах праве други, али га опет носе код ковача, који усија реп и у исти углави, па му затим намести и *гривницу* од старог сапа. Гривница је котурак гвожђа од тање шине, која се меће на доњи крај сапа те да не би прскао.

Резање винограда врше само људи. Овај се посао сматра као најтежи сељачки рад. Сваки човек, а нарочито млађи људи, не уме да реже виноград. За то која кућа не би имала вештог резача, она ће га узети за новац из друге које куће. Надница добром резачу била је пре рата до 2 дин. са храном. За резаче се спрема лепо јело, уз које мора да следује и вино (то се тако *ваља*, да би виноград родио). Ако лоза, при резању, сузи (капље), онда се каже да „плаче“, и држи се да ће у тој години добро родити. — *Не ваља се* резачима доносити бели лук, ни јаја, да не би град убио виноград (вели народ).

Кад лоза израсте до човечјег појаса, онда се *залама*. Заламање се врши обично у другој половини јуна. При овоме послу радник зађе редом и врх од сваке лозе, помоћу прста десне руке, заломи, одозго при врху, за два до три окца или колена. Заломљена лоза или чокот везује се ликом, врбовим прућем, рафијом или канапом. Заламање се врши, да лоза много не буја (тј. да се у рашћењу не *сили*), на штету рода; а везивање се врши, да се лоза од ветра не поломи и да грожђе боље узри. Пре заламања виноград се *лучи*, при чему се сви непотребни резници на глави од чокота изочењавају.

После заламања виноград се *чечка*, при чему се скидају (очењавају) са сваке лозе *заперци*, који тек сада почињу да расту. Заламање се врши само један пут преко лета, а очењавање заперака по неколико пута.

Да би се лишће од лозе сачувало од пламењаче (пероноспоре), прска се по неколико пута преко лета. То се прскање врши помоћу нарочито за то направљене прскалице, која се купује готова по гвожђарским трговинама. Лоза се прска *чорбом*, која се, обично прави од 100 делова воде, 2—4 дела гашена крена и 1—2 дана плавог камена (плаве галице). То се све раствори и помеша, па се сипа у прскалицу, и прска. Прскање се врши пре и после цветања лозе и пред сазревање гроздја. Пу може од овога и више пута да се прска, особито ако је година кишовита и по лозу неподесна. Јер лоза и коза хоће сушу, вели овде народ.

Америчка или *дивља лоза* (како је овде зову), реже се обично на крају јесени или у почетку пролећа. Сваки њен прут искрати се (маказама) на по неколико краћих делова (са по 3 до 4 коленца или зглоба. Тако искраћена лоза скупи се и веже у снопић и утрани у земљу или песак (у подруму), те да тако ту остане до употребе. То се зову *резнице* или *резници*. Исто тако с јесени се режу или орезају летошњи калемови (на зелен накалемљени), при чему се на чокоту оставља само по један (обично најјачи), који се у исто време *пошоји*, *положити* или *ујами*. То се ради, кад се око чокота ископа рупа или јама, па се чокот, заједно с калемом, полако савије (у круг или полукруг) и положи у јаму, али тако, да цела лоза буде у јами, а само глава од калема да стрчи из земље (разуме се, срезана). Поврх тако потопљене лозе метне се прво ситна земља (пржвина), па одозго ђубре, па опет земља. Кад се тако јама напуни, онда се одозго калем покрије локом земљом, и тако је готов сав посао око потапања једног чокота. Орезани или скинути калемови саде се у исто време, ако већ за то има спремљене риљевине; у противном везују се у снопиће и трапе као и резнице.

7. Кошење, плашење и денење или садевање сена

Кошење траве за сено врши се обично концем маја и у првој половини месеца јуна. Косе само људи, а жене никада. Али и за овај посао (као и за резање винограда) треба

доста вештине, те се по томе разликује добар косач од рђавога. Трава се коси обично презрела (што не би требало да буде). Кошење се врши косом. Коса се купује готова по дућанима, и каквоћа исте цени се по звуку (звуку), те и за избирање добре косе треба извежбаних људи. Косе су од ливеног челика и има их меких и љутих. Љуте су за кошење много боље, али се лако ломе. Коса се дели на *косу* и *косило*. Косило се прави од неког лаког сувог дрвета (обично од сувеврбовине, кленовине или тополовине). Оно је дугачко обично 1,80—2 метра или колики је повечији бој (раст, пораст). У горњем крају је шиљато, а у доњем је с три стране обло, а а с четврте равно. Од прилике на средини има *ижљебошину*, у коју се умеће *рукатка*. То је накриво дрво, велико колико може шака да га ухвати. За њега се држи десном руком при кошењу. Оно је обично од дреновог дрвета, а може да буде и од волујскога рога, и стоји увек на средини косила. Косило праве сами сељаци, ма да не уме сваки лепо да га направи, а коса на косилу намењта се или угађа код ковача. Коса има: *петицу*, *пошпешницу* или *дугме*, *тилић*, *прућ*, *врх* и *оштриљ*. Тилић је с противне стране од оштриља. Он је дебео и чува косу да се лако не преломи. Дугме или потпетица и пета, утврђују се за доњи (дебљи) крај косила, помоћу гвоздене карике. Ту се још умеће и *једек* (гвоздени лучић), који чува косу, да се не би у врату одврнула. Потпетица се умеће у нарочито за њу ижљебљену рупу, на равној страни доњег краја косила. Између карике и врата од косе умеће се дрвена чивија, која такође утврђује косу за косило. Прут се прикива за тилић, у доњем дебљем крају, те да би коса била у врату јака. Кад је коса *одсебишта* онда се каже да је много *направљена*, и тада се коси дупке. *Наручишта* коса мора да има исто одстојање од врха до рукатке, као и од рукатке до лучића. Рукатка на косилу мора да буде у висини појаса. То се све мери и угађа кад се коса наглављује на косило. Врх може да буде само за 2 см. дугачак (подигнут).

Кошење се врши кад се левом руком држи за врх од косила, а десном за рукатку. При овом раду корача се (више усправљено) стопу по стопу и при замахивању лева рука иде око појаса у виду полукруга. Откос не треба да буде ни много велики, ни много мали. Коса ваља да се држи на рукама и не сме да се вучи по земљи. Кошење је, као и резање,

врло тежак посао. Наш народ вели да се при резању померају сто костију, а при кошењу двеста. Али од удобности косе и вештине у кошењу зависи да ли ће овај напоран посао бити тежи или лакши. При кошењу раде обе руке, али много већи замах има десна рука но лева. Кад се косом истера један ред, онда се она покошена трава зове *ошкос*. Да се не би коса набивала врхом у земљу, накриве јој, нарочито, мало врх на више, као што је то већ поменуто. У кошењу се коса често тупи, због чега се оштри *брусом*. То се оштрење врши кад се брус повлачи (таре) низ косу, с горње и доње стране оштрила. Брус се, при овом послу, измиче од косача, претрзајући непрестано повлачење, тако да треба 20—30 пута повући истим одозго и одоздо, па да коса буде добро наоштрена. При оштрењу брус се држи у десној руци, а лева рука држи косу и полако се спушта низ исту. Брус је од камена брусника (или ситнозрног пешчара) и купује се по трговинама где се и косе купују. У неким местима брус држе у волујском рогу, дршки од врга, или издубљеном дрвету, које се зове *калабура*, а носи се и за појасом или о кајишу леве ноге. У калабуру сипају по мало воде или сипета, те да је брус увек влажан и да боље оштри.

Кад се коса много иступи, онда се *откива*. Откивање се врши помоћу *чука* (чекића) и *наковања* (катанца или чаканца). Чук и наковањ направљени су од гвожђа или челика, и купују се готови по дућанима, или их праве месни ковачи. Чук је на средини проваљен и у ту рупу умеће се сап (направљен од дрвета), за који се држи руком кад се коса откива. Наковањ или катанац је у горњем крају дебљи и има широко *чело*, на које се меће оштрило од косе при откивању; у доњем крају рачва се у два крака, који се побадају у земљу. Кад хоће косач косу да откове, он пободе наковањ у земљу, на легне поред истог на леву страну, наслањајући се, при том, на лакат леве руке. Леву ногу опружи, а десну подигне до колена, те како би му се косило на исту наслањало. Кад се тако намести он удара чуком по оштриљу (с унутрашње стране), али при том пази, да ударци буду врло чести и да иду косо (ка врху). Откивање се увек почиње од пете. Кад се тако коса откове, онда се опет добро наоштри брусом, и тако је посао, око откивања, готов. Коса која се често откива није добра. Ово откивање је доста тежак посао, и да се исто

уради као што треба, потребно је најмање пола сата времена. Као што смо већ напоменули, коса може да буде, као и мотика, подсебита и одсебита. Да је угоди, те да не буде ни једно ни друго, може само добар или вешт косач. А добра коса са златом се мери, веле наши косачи. Ко пак хоће да имадне добру косу, треба пред зиму да је увије у тежену крпу и да је закопа поред каменог корита, у коме се перу кошуље, те да ту презими зиму, па да је у пролеће извади. При овоме полужина из корита да се увек просипа на оно место где је коса закопана. Иначе се, као што је већ речено, добра коса се цени по звуку. Ако је звук тањи, и ако дуже траје, у толико је коса боља. Кошење може да се врши и по киши, али је увек боље косити по лепом времену. По употреби коса се веша о неко дрво у дворишту. Ту она презими зиму и дочека лето.

Кад се покошено сено просуши, за дан два, онда се *прервће, навилчана и Пласћи* у пластове. Све се ове три радње врше вилама, уз које иде и по једна грабуља. Вила има куповних и грађених, али се више употребљују грађене (домаће) но куповне. Куповне виле имају по три, горе савијена *чапора*; једну пречагу, која те чапоре спаја, — и држаљицу. Чапор, који се налази у средини, пружа се од држаљице. Сва три чапора (говори се и чампора) су добро зашиљена горе у врху. Према овоме свака куповна вила има четири дела: држаљица с чапорем у продужењу, два чапора са стране и пречага (види на слици 13). Домаћа вила, коју може да направи скоро сваки сељак, има такође три чапора (чампора), али су два већа а један мањи, који се налази на средини између она два већа, (види слику 13). Она два већа савијена су подједнако. По томе је домаћа вила једноставна а и паручитија је и zgodнија од куповне, (нарочито за избацивање сена на већу висину). Домаћа вила може да се направи скоро од сваког за то подесног дрвета, али је најбоља од јасеновине или кленовине. Народ вели: „Вилу око пута, а девојку око skutа“ (тражи). Кад се нађе и одсече подесно дрво за вилу онда се она *разайне* (онако неодељана или неуглађена) између неког zgodног ракљастог (чаталастог) дрвета. То се чини зато, да би се доња два (већа) чапора искривила. А да би се чампори, при разацињању, боље искривили (и да се неби преломили), вила се прво *напари* на ватри, па се после раз-

чиње. Кад тако разапета вила постоји извесно време, онда се одатле узме, па се издаље, зашиље чапори и доњи крај држаљце и тако буде готови. Виле се праве зими, кад није велики посас. Вила је обично дугачка, заједно с чапорима, око 2 метара.

Откоси, осушеног сена прво се преврну, па кад се и тако осуше, онда се гомилају (скупљају) на мале гомилице колико може један да понесе), и те се гомилице зову *навиљци*. Навиљци се после одатле узимају и дену у *пластове*. Пластови су купастог облика (доле широки а горе зашиљени) и могу да буду велики и мали. Велике пластове праве обично у моравским ливадама, а мале по брдским (сувим). Велики пластови високи су преко три метра, а мали једва два. Да би се пластови лепше завршили, *чурљају* (крешу) их вилама унаоколо (тј. скидају оне мале пласке које висе унаоколо).

Пластови се дену у *штогове*. Стогови могу да буду на земљи (на *подници*), па ниским и високим сојама, и на дрвету. Ако се сено дене на земљи, онда се одоздо (до земље), прво метну гране од неког дрвета, кладе или велико камење, па после сено. Ово се овако ради, да се не би сено при земљи (од влаге) покварено (побуђавело или иструлело). Исто тако меће се одоздо гране и кад се сено дене на ниским или високим сојама. Ако се сено дене на високим сојама, онда се то зове *чардак* или *вењак*. За свако денење сена потребно је *стоже* или *стожар*. Стоже се прво побије у земљи, и око њега се дене сено. И за денење сена потребна је извесна вештина, те и тај посао не уме сваки да ради. При денењу пази се да стоже буде увек у средини сена које се дене. Сено се издаје (додаје) прво вилама, па после *рогуљама* или *рогљама*. Рогуље имају два права шиљата чапора, а могу да буду дугачке од два до пет метара. Оне се праве лакше од вила, те зато може њих сваки да начини (само ако се нађе за те згодне дрво). И оне су, као и домаће виле, у доњем крају зашиљене. Код неких су оба чапора једнака, а код неких је један чапор дужи, а други краћи. Ова сено, које се вилом или погљом избаца на стог, зове се *иласка*. Рогуљом се избацају пласке на стог обично при завршавању, а ако би се сено денуло на дрвету, онда се скоро редовно, од почетка избаца рогљом. У овом случају за стоже служи најдебљи

поткресани стуб истог дрвета, које расте од средине право на више. При завршавању сена издају се мање пласке, а кад се сено заврши, онда се преко врха од истог меће *лемезје*. То су дугачки и доста дебели прUTOVI (награњци), ма од каквог дрвета, који се по два и два вежу у врху, па се преко сена праметну (пребаце), у ком случају се укрсте баш на врху стога. Обично се мећу по четири лемеза. Онај, који стог заврши, спушта се после одатле, помоћу конопца, великих стуба, *острошке* или ражњика. Овде се стог зове и сено. Тако се каже има толико и толико сена, место стогова: Не дење сено онај одозго (који је на сени), већ онај одоздо (који долаје). Јер само онај одоздо може да види како иде дењење и да се није стог на коју страну искривио (нагнуо).

Кад се сено дење у стогове, онда се пластови вуку колима, саонама, помоћу *подиласке* и *ојнице*, или се преноси на рукама. Кад се пластови вуку колима, онда се кола *распоче* (размакну) и метну ражњике, па се товари колико може да стаје или колико могу волови да повуку. Ко нема ражњика може да метне високе шиљасте ступце (*сенаре*), који су на средини проваљени и кроз ту рупу уметнуто је (у накрст) поједно јако дрво, с обе стране шиљато. Кад се сено тако на кола патовари, онда се увече јаким конопцем (од руде, па до срченице), и вуче до места где се стог дење. Саонама може сено да се вуче кад је суво време и кад се не преноси далеко (већ обично ту у истој ливади). По себи се разуме, да се на саоне не може товарити онолико колико и на кола. Кад се сено дење у истој ливади, а пластови нису велики, онда се преноси помоћу потпласке. То је издељана сировица (облица), обичне дебљине, која је на једном крају засечена, и за тај *засек* везан је конопац, а на другом крају сврдлом проваљена. Потпласка се подвуче испод средане пласта, па се конопац пребаца преко истог, и тврдо веже за други крај. За овим се ојница закачи за исту, и тако волови одвуку пласт до места где хоће сено да се дење. Ако су пластови много мали, онда их преносе двојица између себе. За то узимају две јаке рогуље, или нарочито за то направљене мотке, па их подвуку под пласт, дижу на рукама и носе. Кад се сено дигне са ливаде, онда се грабуљом пограбуља остало, грабуља се у круговима, вукући сено ка центру или средини. То се зове купљење *парашкоса* или *испресакса*. Ако је сено зденуто на

земљи, или на ниским сојама, онда се одмах ограда трњем, прошјем или врљикама, те да му не би стока прилазила. То се зове *сењак* или *кошар*. Плашћење сена долази у врло лак посао, те за тога могу радити и слабије снаге (одраслија деца и стари људи).

Овде народ каже: „Коси по ладовини, а пласти по врвини. — „Како ти је сено у сењару (котару), тако ти је млеко у млекару. — Како су му виле пластиле, онако му се краве телиле. — Каква му је подина, онаква му је година (у стоци). — „Записли откоси (сена), пуни кошеви (жита — кукуруза). Што ће рећи: ако буде време кишовито, кад се ливаде косе онда ће та киша добро доћи кукурузима, те ће у толико боље родити. — Ако су ти добри пластови, биће ти бољи волови.

8. Жетва и вршидба стрмнина

Жетва се не сматра као тежак сељачки посао, али опет долази у ред главних сељачких радова. Жњу и жене и људи, па и деца од 13—14 година па на више. Овде се највише жње пшеница, па јечам, а рженица и овас много мање. Жње се српом који праве (кују) Цигани ковачи. Срп се дели на *срп* и *сап*. Срп је од гвожђа и челика, а сап од дрвета. Срп је у виду полукруга. У горњем крају има шиљати врх, а у доњем крају (ка сапу) је шири и дебљи. Доњи крај му се продужује у шиљати реп, који се умеће у дрвени сап. Сап је од суве врбовине и обично је дугачак таман колико може шаком да се држи. С доње стране (до српа) је, у једној половини, мало више напуштен. Праве га обично Цигани ковачи кад и срп сакују. Да се не би реп из сапа вадио, он се на предњем крају сапа мало поврне. При овоме се реп у вагри усија па као такав прогори место где ће да прође, кроз пео сап, и кад избије на другу страну онда се поврне или заврне. Оштрило је код српа с унутрашње стране, и изрезан је на ситне зупце (тј на зубљен је) те се тако лакше жње. Спољашња страна је у српа дебела, и зове се *тилић*, као и код косе, ножа, и др. Место између репа и доњег краја српа зове се *врат* (види слику 15).

Јечам се жање у другој половини месеца јуна, а пшеница и остала стрмнина у првој половини јула. Да је која стрмнина

стигла за жетву види се по тврдоћи зрна (а и по жутици сламе). Овде још није свуд уведен обичај да се пшеница жање мало зеленија. Жетва се, у највише случајева, врши у друштву, те и ту, као и код копања, има замене, наднице, па и мобе. Кад жетари жању, они левом руком хватају влаће близу до земље. Тако захваћен руковат нагне се на предњу страну, а српом из десне руке повуче се к себи (испод леве шаке), те се на тај начин све то од један пут пресече. Тако пресечено влаће меће се на гомилу, и пет или шест таквих шака, на гомилу метнутих, зову се *руковеш* или *руковеш*. Сваки жетар, при жетви, тера (жање) ред у ширини два до три метра, а све скупа што сви жетвари од један пут терају, зове се *постаташ*. Онај који жање до нежњевеног краја (који дакле управља постатом) зове се *постаташник*. А онај који жање до пожњевеног краја зове се *крајобер*. Постатник је међу жетварима, што и првак или кобаш међу копачима. Он мора да просеца напред, а остали жетвари иду за њим. Жетварима није мило ако који кога *наджњева* (тј. прелази га мимо реда), као што и копачима није мило кад који кога надкопава. Само због овога биле су честе свађе, па и судови су за то имали посла.

За жетварима иду *везиоци* и *наложници* (налагачи). Наложници купе руковешје и мећу га на гомилу, а везиоци то везују у снопове, које одмах усправљају да стоје дупке. Снопови се везују, или врбовим прућем (обично од метра дужине) или *ужима* (ужетима), која се праве од дотичне стрмине. Кад се стрмина везује прућем, онда се прут у врху упреде и упредено место подврне. Сад се тако упреден прут подметне под сноп, који се притисне десним коленом, па се дебљи крај протне кроз упредени крај (тј. кроз ону замку). Пошто се сваки сноп при везивању притиска коленом, то многи везиоци везују преко истог по неку крпу, како се не би цепали и прљали. Кад се дебљи крај прута провуче кроз замку тањег краја, онда се повуче к себи, упреде, пресавије и повуче између снопа и прута. Тако је сноп прутом везан. Кад хоће да се праве ужета за везивања снопова, онда у јутру рано отиде један од људи у њиву, која хоће тога дана да се жање. Ту нађе место где је пшеница *зеленчива* и велика па чупа шаку по шаку исте (у шаци има од прилике 40—60 влатова). За тим земљу са пшеничних жила отресе о десни

опанак на нози. Ту ишчупану шаку пшенице подели на два приближно подједнака дела, па класове, од оба дела, замакне једно за друго (подвијајући их једне под друге). После овога упреде прву половину, три до четири пута; тако исто и другу. Док се један део (половина) упреда, други се држи под мишком леве руке. Тако упредене половине после састави, и на тај начин је уже готово. Извежбан радник може ово радити врло брзо. Кад се на тај начин направи довољан број ужета, онда их покрије пшеницом (ако је већ има пожњевене), коровом, поњавом, или чим другим, да се не осуше, па се после, при везивању, одатле узимају. Кад хоће сноп ужетом да се веже, онда се упредено уже прво распреде, па се веза код класова метне под десну ногу и оба краја (половине) добро истегле обема рукама. За овим се уже положи на земљу и на њега се *налаже* руковеђе. Кад се руковеђе довољно наложи (тј. кад се направи гомила колико, од прилике, може да се обухвати обема рукама), онда се везује сноп, при чему се оба краја од ужета добро стегну, а сноп јако притисне коленима. Сад се крајеви један преко другог замакну и подвуку између ужета и снопа. И тако је сноп везан ужетом. Јечам се везује већином прућем, а пшеница ужетима. У опште у Темнићу се стрмнина везује више прућем, а у Левчу ужетима.

Везани снопови међу се у *петак* или *крстине*. Петак има пет снопова. Он се прави кад се прво метну (положено) два снопа, па поврх ова два још два, а поврх њих један (завршан), коме класови морају да буду окренути на супротну страну од она четири. Крстина има обично по петнаест снопова. Она се прави кад се унакрст наслажу снопови једно на друго, са класовима окренутим унутра. Тако се метну на три места по четири снопа, а на четврто место метну се два снопа, па се одозго поврх њих метне један завршан сноп, и крстина је готова. Има крстина и од тринаест снопова. Ту се метну унакрст по три снопа и одозго један. Лакше је правити петак но крстине. Али и ако се и у петак снопови сложе ипак се броји на крстине, у ком случају три петака чине једну крстину. У Темнићу се више снопови слажу у петак, а у Левчу — у крстине.

Петаци или крстине преносе се колима из њиве и носе код места где ће гумно да се прави. Ту се снопови дену у

стогове или *камаре*. Стогови имају округлу основу, а камаре елипсасту. Денење се врши кад се, према броју снопова које треба зденути, отпоче основа, окрећући снопове више усправо или косо. Поврх њих се полажу, свуд у наоколо, снопови са класовима окренутим унутра. Кад се тако опколи свуд у наоколо, онда се она руна у средини попуни такође сноповима. Овако се даље дене трећи ред, па четврти, и тако даље, редом. При овоме се сваки ред прикупља по врло мало унутра (прибира се), те како би се стог (камара) постепено завршио. Кад се тако дође до извесне висине, онда се стог заврши, при чему се меће један сноп одозго као завршан. Ако стог не би имао стожета, онда се кроз овај завршни сноп метне одозго један шиљак (с обе стране зашиљено дрво), како не би ветар оборио врх од стога. Многи поврх стога мећу и кровину или сламу, те да не би закисао. При денењу стогова снопови се издају само рогљама (рогуљама). И за ово денење треба умешности, те зато не уме сваки ни да здене лепо. У Темнићу се стрмнина дене више у стогове, а у Левчу у камаре. За овакве стогове загонетка каже: „Сви царићи опасани (снопови), а сам цар распасан (стог)“.

Кад се сва стрмнина пожње и подене, онда се врше. Њу коме је нужда, он врше и пре. Увек се прво оврше јечам, па после пшеница; а и јечам се лакше врше но пшеница. Пре вршења направи се *гумно*. Гумно је округло и велико, у пречнику обично по десет метара (или човечијих корака). Оно се прави кад се од средине (коју обележе једним дрветом) измере на четири унакрсне стране по пет великих корака. Крај од сваке стране, или од сваког полупречника, закопа се мало мотиком. За овим се покрене свуда унаоколо кружна бразда. Сад се на средини, где је било дрво или кочић, пободу *своже* (подебља сировица од два метра висине), па се мотиком плитко (овлаш) сва трава одозго покрене, и то, прво из једне обележене четвртине круга, па из друге, треће и четврте. После овога, покресана земља, изрине се лопатом и метлом ван круга или гумна. За овим се гумно окваси водом, ако је много суво, па се покрије сламом. Одмах после овога узимају се волови или коњи, и терају се по гумву, те се тако гумно *убије*. Да је гумно добро убивено познаје се по томе што не сме нигде да има никакву пукотину, прашину или земљу. Кад је тако гумно уби-

вено, онда се стока изводи и слама метлом избрише. То се обично ради ујутру рано, или одмах после кише. После овога се на гумно *налажу* снопови. То се налагање врши кад се снопови скину са стога, раздреше (при чему се везе бацају ван гумна) и метну свуда унаоколо по гумну (почињући од средине или од стожета), са класовима горе окренутим. Снопови који су ближе стожету, стоје потпуно усправљено, а они који су даљи стоје мало косо, при чему се врховима нагињу ка стожету. Они снопови који су до стожета, не дреше се. Гумно се оставља празно, свуд унаоколо, обично по један корак. Кад се ужета скину (раздреше) са снопова, онда се прво са њих омлате зрна, ударајући класове о стоже, па се онда бацају ван гумна, као и пруће. Тако наложени снопови остављају се, те се на сунцу просуше за један добар сат. А по сунцу се скоро увек и врше. За овим се у гумно уводи стока и отпочиње вршај. Врше се коњима и говедима, али више говедима. Често пута овде долазе Жупљани и Студеничани те вршу коњима за паре или мал (пшеницу или јечам). Ако вршу за паре, онда су обично наплаћивали 30—40 п.д. од овршене крстине. Кад се врше воловима, онда се волови упрегну у јарам, па се веже конопац за средину јарма и за стоже (у дужини полупречника од гумна), а коњ се само веже за стоже, и тера. Кад се тако конопац завије близу до стожета, онда се стока *усиуче*, и враћа натраг (одвија). Док један од раденика тако тера стоку по гумну, дотле остали непрестано раде вилама. Вилама се грувају снопови, купи и на гумно баца растурено влаће, и, што је најглавније, вилама се непрестано *пресеца* наложена стрмнина на гумну. То пресецање бива кад се попреко (од краја гумна, па ка стожету) наложени снопови растресају (бацајући влаће од истих у вис и дочекујући га вилама), те да испадну зрна, и премеће с једне стране на другу (обично с леве на десну), тако свуда у наоколо. Ово претресање или превртање сламе бива само до близу стожета, а они снопови што дупке стоје и што су до стожета, не дирају се у први мах. Тако се непрестано ради вилама, а стока се тера по гумну. Зато се и каже: вилама се врше, а не стоком. Понеки пак, од овога начина вршења одступају утолико што не раде непрестано вилама, док се међутим стока по гумну непрестано тера. Кад се тако појави уситњена слама поврх снопова, онда се стока изводи из гумна,

па се вилама избацује она слама одозго и преврну се необр-
шени снопови. А слама се избацује из гумна; кад почне да се
замиче за ноге коњима или говедима и онима што иду по
гумну; кад се види да по слами нема неомлаћених или не-
строшених класова, и кад се слама довољно иситни. Купљење
и избацивање сламе врши се вилама и то овлаш, по врху,
те како се не би избацили и класови. Тако се избацује слама
обично три пута, и тада је овршен онај део који је непре-
стано пресецап. После овога изводи се стока из гумна, а вр-
шиоци зађу те вилама преврну онај део који је био до сто-
жета и који дотле није диран. Ово се сада превртање врши,
ако се влаће од снопова полаже по гумну, са класовима обр-
нутим ка крају од гумна. На овај начин, по извршеном пре-
вртању, остане око стожета празно. Кад се ово уради, онда
се држи да је овршена половина од наложенога. Пошто се
стока одмори, а преврнуто влаће довољно се на сунцу загреје,
онда се ова опет уводи у гумно и ради као и пре тога. Кад
се тако и последња слама избаци из гумна, онда се стока
тера по житу (обично девет пута да се око стожета завије и
одвије), а за то се време остављају виле и узима трн, гра-
буља и лопата. При овом терању стоке по житу ова својим
чапоњцима скида кошулицу или плеву са зрна. Трном и гра-
буљом вади се заостала ситна слама из жита. Лопатом се
свуда у наоколо преврће жито, терајући је од краја гумна на
стожету, те како би се слама још боље повадила. Пошто је,
на овај начин, довољно слама истребљена из жита, онда се
стока изводи из гумна, а жито се, заједно с плевом, при-
купља или збрисује ка стожету. То се збрисавање или прикуп-
љање врши, кад се лопатом по житу овет направе четири
унакрсна полупречника, па се из сваке четвртине грће после
плева и зрна ка стожету, а метлом се збрисује одмах за ло-
патом оно што од ње остане. Са воловима може за дан да
се оврше до 10 крстина (150 снопа), а са коњима 14—16 кр-
стина. Ко рано наложи, а има два коња, или коња и волове,
може и два пута за дан да наложи на гумну. *Не ваља се по
гумну, при вршидби, јести, јер ће да се гламњичи жито.*

Прикупљено жито веје се на ветру лопатом. Ако немадне
ветра, онда се чека док не дуне. При овоме чекању вејач се
љути и обично говори: „Дуви, не дунуо“, или: „Пирни, не
пирнуо!“ А кад већ почне да дува вејач се чисто сили и

говори: „Не чујем те (тј. толико јако ветар дува). При вејању вејач стане поред гомиле (али никако не на страну одакле ветар дува, нити на супротну од ње), узме лопатом жито заједно с плевом, тресне га мало, и баца у вис, као мало уз ветар. Чим тако баци жито одмах лопату окрене насатице. За овим удари неколико пута, страном од лопате, по гомили (или купу) жита (као да је сече), па онет увима жито с плевом и на исти начин баца. Докле вејач овако веје, дотле један или двојица (обично јача деца или жене) непрестано бришу метлама. А да им не би падала плева за врат, међу њак на главу. При томе непрестано се одваја плева од неовејане гомиле, као и овејана гомила од неовејане. Поред овога са овејане гомиле скида се метлом слама, земља, балега и неовршене класови или *шлак*. Ово се зове *плављење*. По свршеном вејању тлак се купи и носи кокошкама или свињама. Пребрисана преграца измешу плеве и гомиле, и зрна и гомиле, зове се *сокак*. Поред овога метлом се збрисују зрна која далеко падају по гумњу. За вејача је најтеже ако нема ветра за вејање и ако се ветрови мењају, услед чега мора да купи овејано жито и да неовејани куп пребаца на другу страну. Кад се пшеница овеје онда се забада (од врха до земље) у овејану гомилу држаљца од лопате, и колико је шака од држаљце висока та гомила, толико се мисли да има товара овршене пшенице.

Овршена стрмина купи се у врше, носи кући, и изручује у амбар. Слама се ту код гумна здеце у стог или камару. По неки (нарочито у Темнићу) праве за чување сламе нарочите кошаре, које се зову *плевње*. Плева се помеша са сламом, или се ту негде уз њу прикупи на гомилу. И за вршај треба извесне вештине, а нарочито за вејање (због тога жене никад и не веју.)

Гумно се данас прави најчешће код трла, појате или колибе, али се прави и тамо где су највеће њиве засејане стрмином. Оно се прави најчешће на ледини (ливади), а врло ретко на стрњишту. И данас има случајева да се више њих (нарочито којима су имања у близини) служе једним истим гумном. У темнићском поморављу праве гумна и на сеоским раскрсницама. А има случајева, да по гдекоји траве гумна и пред кућом у дворишту; ну то раде већином они који имају мало да вршу. У старо време сеоске су раскрснице

биле много веће, а стока је људима боравила код куће и тада је у сваком крају села, на раскрсницама, постојало по једно заједничко (малско) гумно. На томе се гумну после и оро или коло купило, а и људи су се ту купили, зборили и договарали. Од тих старих, заједничких, сеоских гумна остао је и данас траг, јер се и данас у по неким селима (нарочито у Темнићу) поједина сеоска раскршћа зову гумниште или гумно. Још се овде прича да је цар Лазар вро пшеницу на бакарним гумнина, па се чак помињу и места где су таква гумна постојала.

Кад се на гумну све оврше, онда ваља да се на стоже пободе метла, те како би и до године имало шта да се врше и брише. Метле с гумна *не ваља* кући враћати, већ оне ту и остају. Стоже *не ваља* на ватри горети, јер ће до године да изгори пшеница од велике жеге. Српове *не ваља* никад давати жетварима из руке, да се не би при жњевењу посекали. Кад се њива дожњева, онда се жетвари грабе који ће остатак да пожње, јер се верује да ће тај после најдуже и да живи. Многи остављају један крајичак њиве непожњевен, па то увежу црвеним концем и заките. То се, веле, тако ваља због тога да би и до године било берићета.

9. Сређивање лука

О жетви, или одмах после жетве (обично после Петрова дана) ваде се лукови и остављају за потребу. Према томе и овај посао спада у ред летњих радова. Кад се перуће (лишће) и струкевље (стабла) у лукова (белог, црног и влашаца) почне да суши, онда се зађе те се погази или поваља (поврља). Тако се остави неколико дана, те се још боље осуши, после чега се зађе те се будаком или будачетом све редом повади.

Повађени лук оставља се на сунцу, те се просуши за извесно време, па се влашац попне на таван (он се дакле не плете), а црни и бели лук оплету се у венце. Пре плетења *брадавице* (жилице) од лука очисте се лепо од земље, а главице од комушине. Плете се од три ката (од три крака), и при сваком уплетању (пресавијању) додају се и уплећу по две или три главице. При овоме се уплећу стабла (дршке) или струкевље (суво), а главице остају навешкане споља од венца. Тако се венци уплећу обично по метар дужине, па се онда заврше, при чем се само стабла сплету, без даљег

додавања, и најзад се на крају увезу, да се не би расплели. Венац се почиње да плете са две главице, кад се увије једна преко друге, па се додаје трећа, и даље се постепено додају, па после и по три главице, као што је већ поменуто. Овај посао не уме сваки у кући да ради, те га за то раде само они који су вешти (обично људи, и то о празнику или недељи.)

Исплетени венци остављају се за извесно време под стреју од куће или које друге зграде, те да се ту провенеу (просуше), па се после црни лук веша у кући (близу димњака или очака) да не промрзне, а бели се носи у подрум, или на таван (опет близу димњака), ако подрума нема. При овоме се пази да бели лук у венцима не затекне Митровдан на пољу, јер ће после при сађењу да се исквари и неће да ваља. Тако народ верује.

Ајма или ајма вади се пролећа, у априлу или мају, и оставља се, као и влашац, на таван.

Прази лук (празан или прازی или празик) вади се на крају јесени, па се утрапи у земљи или остави у подруму (у песку). То се трапљење врши кад се лук покрије ситном земљом, скоро до перућа, па се одозго покрије трском (талом, шашом, шумом или тулузином) или сламом. По пеки га и не ваде, већ само побију неколико сојица свуда у наоколо, на које непрекрштају мочилце, па одозго метну неки снап трске или тале.

Колико је танка она провидна опница између појединих слојева код црнога лука вера за толико се, по народном веровању, разликује српска вера од турске. Белим луком се мажу кад кога боли глава. Исто тако мајке мажу децу, те да их ко не урекне, или да их вештице не поједу. Кад се који на нешто почуди (нпр. како је што лепо или добро) други му одговара (бојећи се урока или злих очију): „Со и бели лук ти у очи!“ Девојке, удаваче, у очи Ђурђев-дана откину подједнако два пера на струку белог лука, па ако у јутру (на Ђурђев-дан) буде веће десно перо, удаће се још у тој години; а ако буде веће лево — неће. У одсечену главу међу-дневачке змије (тј. оне која се убије у данима између Велике и Мале Госпође) ваља метнути чешам белог лука, па то посадити у земљу. Кад од тога чешма после порасте главица, она је лек од змијиног уједа. А чешам од исте главице ушивају

у амајлију, јер се верује да на оног који носи то код себе не сме никаква авет ни *анђама*. Који не једе бели лук сматра се за вештицу. Црни лук узима се као лек противу несанице, главобоље, ватруштине, и још много којекаквих болести, као и бели.

10. Берба

Берба је збир сељачкога рада, производ његовог труда. Ова се, у главном, дели на: *бербу воћа*, *бербу кукуруза* и *бербу грозђа*. Од воћа прво почињу да се беру шљиве зване *пожегуше*, *цећане* или *мацарке*. Шљиве се беру крајем августа или у почетку септембра. Беру их више незреле но незреле, јер верују да незреле шљиве *шерају* добру ракију. Млатиоци млате шљиве, а берачи беру. Шљиве се млате *млатачем* или *млацем*. То је јак прут, дугачак обично пет и више метара. Млатилац намести млатач између шљивових грана, па, ударајући истим горе и доле, потреса их јако, услед чега се род стреса доле. Обично се за млатиоце одређују људи, а ређе жене или девојке. Ну ипак, поред свеколике пажње, при млаћењу се поломи сила грана и гранчица, и то све зато што се млате незреле шљиве. Берачи могу да буду и деца. Обране шљиве изручују у каде и бачве. Кад се бачва напуни до врата, онда се заврачи. Заврачивање бачве врши се кад се крајеви од врата намажу утуцаним брестовим лишћем или тестом од просејаног пшеничног брашна, па се по врх тога свуда унаоколо метне згодна крпа, после чега се врата наместе на своје место и утврде (затегну) помоћу пречаге и два клина. Докле шљиве у бачви не провре, докле се враћак на истој држи отворен, а чим провре, онда се исти олени блатом, које се одозго поспе пепелом. За време докле бачва не преври може се непрестано шљивама допуњавати.

Још се зреле шљиве цепају (на две нераздвојене половине), па се, као такве суше на сунцу и остављају за зиму под именом *суво воће*. — О начину печења ракије и кувању лекмеза од шљива, биће реч у нарочитом одељку.

Кукуруз (жито) се бере у октобру. Пошто је кукуруз (односно кукурузно брашно) овде најглавнија људска храна, то се његовој берби поклања главна пажња. Кад трска (тала) добро узри, и клас кукурузни потпуно дозри, онда настаје берба кукуруза. Кукуруз се бере *на сџруку* или *на гомили*.

На струку се бере кад се прво кукуруз обере, па се тек после трска посече; а на гомили се бере, кад се прво трска посече, заједно са кукурузом, па се пренесе и метне на гомиле, где се после, седећи, љушти. У Поморављу се већином бере кукуруз на струку, а у брдским крајевима на гомили. Кад се кукуруз бере на струку, рнда се прво побере пасуљ, па после кукуруз. А кад се бере на гомили, онда се при љуштењу кукуруза добира и пасуљ. Обрани или ољуштени кукуруз меће се на гомиле, или се баца у велике котарице (котобане), па се после одатле носи и изручује у кола. То се све ради стојећи. Кад се пак кукуруз љушти (бере) с гомиле, онда се ради седећи. Берач седне поред гомиле и узима струк кукуруза, па с ручним прстима сљушти шуму с класа (клипа), који за овим преломи у корену, и баца на гомилу. При овоме добро се пази да на класу не остане ни мало свиле (тучкови), јер се верује да се од ње кукуруз после много поквари. Одвојена шума од класа задева се између стабла и корена на коме је клас стојао. Трска (у Темнићу се зове трска, а у Левчу — тала. Њу у доњем крају Темнића, крај В. Мораве зову је, по негде, још и тулузина, шаша и шума) меће се на гомилу, па кад се ољушти сноп, онда се везује врбовим прутом на исти начин као што се везују и снопови стрмнице. Везани снопови се усправљају и мећу у *купове* или *ћуме*. Куп или ћума може да има четири, шест, осам или дванаест снопова; зависи од тога како је трска сува. Да га не би ветар оборио везује се у врху врежом од тикава (дулека). Обрани кукуруз товари се на кола и носи кући где се стовара у салашу. При стоваривању у салаш се баца само здрав кукуруз, а *пабирци* остављају обашка и бацају на таван, одакле се после узимају и дају свињама или кокошкама. Трска се дене обично на високом дрвету, или на високим сојама (те да би се боље сушила на ветру). Денење се врши кад се снопови полажу и ређају, у наоколо, једно до другог, обрћући врхове унутра, а дебље крајеве у поље. За извесно време тако се снопови дену у једној истој ширини, па се после тога постепено повлаче унутра или скупљају до извесне висине, и најзад се заврше великим купом (ћумом), који се прутом добро увеже за стоже, јер се и трска обично дене око стожета као и слама и сено, само што се она врло ретко дене на земљи. Ни трску не уме сваки лепо да здене, те и за то треба извежбан по-

сленик. При денењу трска се избаца помоћу дугачке рогуље, а прихвата се рукама.

О брању кукуруза беру се и јесење јабуке и крушке. И крушке и јабуке беру се већином руком, а оно што не може да се дохвати бере се *берачем*. Берач је преко средине пресечени врг, коме је дршка натакнута на дугачку мотку. Мотка се подигне у вис и врг се подметне под воћку (крушку или јабуку), која не може руком да се дохвати, па се гурне горе у вис, те иста падне у врг, после чега се одмах доле скида и оставља. Оно што не може ни руком ни берачем да се дохвати, то се стреса на распрострту поњаву, коју држе двојица, на распрострту сламу, или на земљу. Од јесењих крушака овде су највише распрострањење: *шакуше*, *шумадинке*, *полошке* и *водењаци*; а од јабука: *шврдваче* (тврдомаче, тврдуњке или сладомаче), *шејтовке* (ђуле, ђулабије), *скопљанке*, *кисељаје*, *црвењајке*, и др. Обрано воће или се продаје или се меће у трап и оставља за зиму. Јабуке се обично трапе, а крушке се мећу у туршију, те се од њих прави водњика. Јабуке се трапе као и кромпири, тј. ископа се по потреби велика и дубока рупа, која се добро убије маљем, па се обложи поздером од конопље, сламом или ораховим лишћем. За овим се рупа напуни јабукама и одозго добро покрије сламом или трском (шашом). Јабуке се не трапе одмах, већ неко време постоје на земљи (обично у цвећари), па се после проберу (здраве од трулих) и самоздраве мећу у трап. Ако се крушке не метну све у туршију, онда се оне (нарочито полошке и шумадинке) остављају на таван, где се покрију сламом, те ту презиме.

Грожђе се бере одмах по кукурузу. Да је исто стигло за брање, познаје се по боји, по укусу, по многим *суварцима*, и по лепљивости зрна. Кад се полази у бербу грожђа, онда се кола оките разним цвећем (најобичније невеном, смиљкитом и босиљком), те да би виноград (лозје) окитио родом и до године. Берачи се овога дана лепо обуку, а јело се спреми као за свечане дане. Овај се пољски рад врши с особитом вољом и расположењем, те се за то и пропраћа смејом, шалом и песмом. Гроздови се секу ножевима или малим згодним косирчићима, који немају петице као велики косири, и који се нарочито за ово праве. Одсечени гроздови мећу се у котарице, крошње или котобане (велике, јако бокасте:

котарице исплетене од беле лозе). Котарице се изручују у кола, а кад се кола напуне онда се вуку кући. Код куће се грожђе меће у чабар. У чабру се муља или гњечи нарочитим муљачем или мецгалем, секиром или рукама. Муљач (мецгал) се прзви од грабовог, кленовог, јасеновог или шумаровог дрвета, и има 4—5 кратких чапора на доњем (тањем) крају. Дугачак је 80—90 см. (види слику 17.) Измуљано или измецгано грожђе сипа се из чабра у бачву. Али се убрзо (каткад одмах) из бачве вино отаче, онда постаје бело; а ако доцније (12 или 18 дана), онда постаје црно. Ако се црно вино не источи све, већ се остави мањи део, па се после сипа вода у исту бачву, онда је то *шилер* или *комињак*. Но комињак се зове и неисточено црно вино, које остане у бачви под комином. Непроврело вино зове се *шира*. Ако бело вино после отакања захладни, те не проври, онда остане слатко. Но слатко вино може да остане и кад се ново оточено помеша са старим или кад се у буре, са новим вином сипа бакрач старог црног вина, које је претходно на ватри проврело (при чему му се скида пена) и расхладило се. Одабрани гроздови (обично дренкови и рскавци или прокупци) осуше се, после чега се метну у затворен чабар (или на врх бачве), па се налију старим проврелим вином, и тако оставе за зиму. То се зове грожђе из туршије.

Крушке се мећу у туршију, кад се прво за неколико дана просуше, па се сложе у чабар или ћуп и прелију проврелом па расхлађеном водом. Кад тако постоје извесно време, онда су пријатне за јело, а од оне воде која је у њих усута добија се водњика, која се радо пије. Нарочито је за пиће пријатна водњика од такуша и шумадинака.

О брању кукуруза беру се тикве (дулци) и бундеве (беле тикве—јургете). Бундеве се остављају за зиму, а дулци се дају свињама. Њу и од њих пробирају боље, те остављају за зиму, кад их пеку и једу (без леба). Из бољих дулека (семењача) вади се семе, које се на сунцу осуши и оставља за зиму када се семенке љуште и једу, или се у ступи истуче, просеје (на сити) и готови јело, које се зове *семењачи*.

Ораси се беру о јесењем Крстовом дану. Они се млате млатачем и тресу. Обрани ораси ољуште се, па се просуше на сунцу и остављају на таван.

Остало воће (као дивљаке, дрењине, шипкиње, оскоруше, лешници, и др.) се не бере нарочито, већ сваки набира онолико колико мисли да му је потребно. Изузетак чине брескве (воћке, праске, шивтелије) од којих по неки и ракију пеку.

Пасуљ чучавац или лежак бере се раније (у јулу) а лозаш (који се сеје заједно с кукурузом) бере се чак с јесени. Лозаш се оставља у мехунама на тавану и грува се по потреби, а чучавац се одмах огрува и оставља у нарочити суд или цак. Пасуљ се грува на јаком сунцу. По земљи се простре покровац или каква друга поњава, па се по истом метну мехуне од пасуља. Кад се ту мехуне добро загреју, онда се по њима удара нарочитим штапом, који се зове *млашило*. Оне тада испрскају и зрна поиспадају и кад се тако све огрува, онда се мехуне оставе за стоку (да их поједе), а пасуљ се провеје и оставља.

Рани кромпири (месечари) ваде се у јулу месецу, а доцни (јесењаци) у октобру. Они се ваде кад се прво изокола откопају мотиком, па се одоздо поткопају и тако изваде све на површину. За оним што вади иде један или двојица што купе. Извађени кромпири прво се добро просуше, па се остављају у подрум или се утрапе у земљи скоро на исти начин као и јабуке. Из трапа се ваде, после зиме, чак у Велике посте.

Паприка се бере о јесени (пред прву јесењу слану). Зрела се паприка ниже у венце и оставља у *ајати* (вајат), да се ту суши, а зелена се меће у туршију. Зрела (црвена) паприка ниже се у венце кад се игла с концем провлачи само кроз њену дршку. Зелена се паприка меће у туршију, кад се прво за неколико дана добро просуши на сунцу, па се свака пробуши (доле у дебљем крају) и меће у чист чабрић или ћуп. За овим се проври водом разблажено и добро посољено сирће, и пошто се охлади, онда се наспе (прелије), одозго притисне (кругом или згодним каменом) и повеже неком чистом крпом. Ако који за ово не би имао добро винско сирће, он за то узима сирће од шљива (шљиваш), или кува јагуриду (трећи род у винограду) или јабуке дивљаке, које претходно истуца, па после кувања кроз сито процеди и посоли. Са зеленом паприком мећу у туршију и зелене патлицане и краставце. Овај посао више раде жене—домаћице.

Купус се сече обично о Митровом Дану. И он се прво неколико дана просуши, па му се онда сасече корење и од главице одвојено лишће, после чега се меће редом у чисту кацу, обрћући корен горе. Кад се тако каца напуни, онда се метне соли (на 100 кила воде кило соли) и наспе чистом хладном водом. Пре овога многи мећу у исту кацу дреново лишће и гранчице, живо угљевље, пале луч и каде сумпором, те да им се купус не би укварио. По врх метнутог купуса мећу котур од исплетене павити на коју мећу чист камен који ће купус да притискује.

Пекмез се кува од добро зрелих и крупних шљива, које се нарочито зато остављају. Шљиве се оберу, оперу и одвоје од *коштураца* (коштица). За тим се метну у велики бакрач или казан у који се сипа врло мало воде. После овога се метне на ватру и кува. Ватра мора да буде јака, тија, (тј. да нема велики пламен), и да је подједнака. При кувању се непрестано меша, нарочито за то направљеном дрвеном лопарицом, да не би загорео. Кад се пекмез толико испече (скува) да почне у велико за лопарицу да се лепи (прихваћа), или кад лопарица у њему могадне потпуно да дуби, онда је добар и скида се с ватре. Пошто се охлади сипа се у нарочито за то спрењене монце или ћупове. Овај посао раде и људи, али више жене.

Народ вели: „Што су сејачи посејали, то су берачи побрали.“ — „Срећна ли је година која даје од малог семенца шаку зрненца.“ — „Тешко народу кад дивљака дивљаку роди и слепац окатог води.“ — „Кад се ради: ох, хо, хо; кад се бере: баш је добро.“

11. Спремање кукуруза и пшенице за мливо и продају

Кад хоће кукуруз да се самље и прода, онда се изнесе из салаша (коша), па се рукама троши или се грува у нарочито за то направљеном кошу. Рукама се троши, кад се кукурузном шишарком притиска о зрна на класу (корену), почињући увек од врха, па се зрна спуштају у шаку, а из шаке у суд (буџук, корито, бакрач, карлицу, или што друго) у који се троши. Кош за грување кукуруза прави се од две или три растове даске, које се прикову за два дрвета (кушака), па се на много места проврте сврдлом. За овим се проврте, са све четири стране, свуда по крајевима. У те се рупе с крајева

углаве јака дрвета (висока до пола метра), која се исплету пружењем. При томе плетењу оставља се, на краћој страни отвор (на половини *плеша*) одакле ће се грувати. За тако направљен и поплетен кош утврде се, с доње стране за кушаке четири јаке ноге (у висини: 40—50 см.). У такав кош сипа се кукуруз, који хоће да се грува, па се под њега (одоздо) подметне поњава, и удара нарочито зато направљеним тешким маљем. При ударању кукуруз се троши и зрна пролазе кроз оне рупе доле на поњаву. Ако би и који комад шишарке са зрнима доле пао (у поњаву) она се отроши и избаци ван зрна. При овоме се пази да не остане ни једно зрно на шишарки, јер се шишарке употребљују за гориво, па је грехота зрна горети. Кад се кукуруз овако огрува, онда се овеје на ветру и сипа у врећу или џак, при чему се зрна ћушкају или набивају држаљцом од секире, или нарочито за тај посао направљеним згодним дрветом, које се зове *набивало*, *набивач* или *масшегал*. За овим се вреће застељају, помоћу узице и *застељача*, међу на кола и носе у воденицу или на пијацу. Застељавање вреће врши се, кад се застељачи лепо распростру по отвору од исте и крајеви им се набију између вреће и зрна, па се узицом испрекршта свуда у накрст преко истих кроз нарочито за то остављене рупе. Џакови се не застељавају, већ се или ушивају или увезују. При везивању они се не пуне до врха. Остављају се непуну обично за 25 см. Један тај непун крај (врх) прибере рукама и стегне, а други доле, испод, неколико пута обавије јаком узицом и стегне па веже на замку. Још се џакови затварају помоћу шиљка, место да се ушивају. За то се опет остави мали део (за два прста) непун, па се шиљак протне кроз оба крила од џака и најзад се крајеви од шиљка опет стегну узицом.

Пуне вреће и џакове товари на кола или с кола стовара један (јачи) или двојица (слабији). Ако их носи један, он их (врећу или џак) натовари на леђа или грбину, па их, горе при врху, држи за крајеве, у коме случају пребаци обе руке преко оба рамена, и мало се сагне или *улиби* при ношењу. Лакши џак или непуну врећа носи се обично на једном рамену, било положено или усправљено, при чему се држи једном руком горе изнад везе. Двојица носе пуну врећу или већи џак између себе. Тада се окрену један другоме, према себи (лице у лице). Један пружи десну руку, а други леву.

Јачи, слабијега ухвати за руке. На тако ухваћене руке нагну врећу или цак, те дође у косом положају. Оним двома другим, слободним, рукама ухвате ћошкове (рогове) од вреће (цака), и тако је дижу и носе где треба. Тешку врећу или цак (од преко 70 кг.) не може један да подигне на леђа, па и ако би је могао сам пренети. За то му је потребан помагач, који ће му помоћи при дизању. У селу Пољни у Левчу познанао сам некога Милоја Веселиновића, који је могао сам врећу или цак, од преко 80 кг. тежине, да натовари једном руком себи на раме, или да је метне под мишку, и да је пренесе где буде требало.

И пшеница се већином веје на ветру (од прашине) кад хоће да се спреми за воденицу или за продају. Ветрењаче и тријери овде су посве ретки. Поред вејања још ишеницу перу и у води, особито ако је гламњичава. То се прање пшенице врши обично код бунара или код реке. За то се тамо понесе бакрач, корито и пшеница која хоће да се пере. У бакрач се захвати вода, па се сипа у корито, у које је већ метнуто печисте пшенице. Сад се ту пшеница рукама меша и трља, одасипље мутна вода и сипа чиста, и то се так ради све докле из корита (пшенице) не потекне чиста (бистра) вода.

12. Окресање и денење лисника

У оскудици ливада или сена, овде је већ постало као правило да се овцама спрема за зимску храну и шума или лисник. Лисници се крешу обично у другој половини августа или о јесењој међудневици. За то се узимају оштри (клепани) секирчићи, па се редом свако дрво у шума подкрепе, секући му, при том, све гране скоро до врха. Окресана шума просуши се дан—два, па се после дене. Денење се врши обично између два чаталаста (ракљаста) дрвета или стуба, при чему се дебла од грана окрећу у поље, а врхови унутра. Овце (и козе) најрадије једу шуму са високих дрвета, а нарочито са дуда, јасена, липе и багрема. Лисници се дену тамо и где се секу, па се отуда превлаче преко зиме (обично саонама, кад снег удари) онамо где овце бораве. Ту шуму овце и козе обрсте, а грање се носи кући и гори. Секирчићи којима се крешу лисници, у свему су налик на секире, само што су од њих знатно мањи. Један радник може за дан да скрепче и здене (ако би се одмах денуло) два обична лисника.

13. Изношење ђубрета на њиве

Кад се при крају јесени већ сврши са главним радовима, онда се износи на њиве или ливаде ђубре из сточних торова. Ђубре се прво раскопа са ђубришта, па се лопатом патовари на кола и вуче онамо, где ће да се стовара. Кад се ђубре извуче на њиве, онда се једна каната с кола извади и ђубре се одатле скида мотиком, при чему се од једних кола праве обично по три гомиле. Ове се гомиле праве у реду, тамо где је земља најслабија, и не растурају се до орања. Ну ђубре се износи и преко зиме на саоницама (по снегу), јер се тада лакше извлачи (или како овде кажу, извукује). Ђубре се у сточним торовима само згрће на гомилу (обично у сред тора). За прављење нарочитог ђубришта овде се још не зна. Највише има говеђег, па овчијег и коњског ђубрета. Сметлиште се овде и не рачуна за ђубре. Народ држи да дванаест кола ђубрета изнетих на њиву или ливаду доносе пуна кола жита или сена.

14. Сечење и спремање дрва за зиму

Кад се сви главни радови прераде и берба се у главном сврши, онда се, поред изношења ђубрета из торова, вуку још и дрва за зиму. Дрва могу да се вуку из својих и туђих забрана или брашика. Из туђих забрана вуку се за новац, тј. сопственицима се плати по погодби, па се онда сече где се хоће и товари колико се може. Из сопствених (својих) забрана секу се обично крива, крехљава, стара и трула дрва. Дрва се секу у корену. Ако је тађе дрво, онда се сече само с једне стране; а ако је дебље, онда се сече с обе стране у супротним косим засецима, и непрестано се клати тамо и амо, како би што пре пало. Одсечено се дрво прво окреће и скрати, па се онда патовари на кола. Обично се товаре дугачка дрва, због чега се кола прво *распоне*, што се више може. Ако су дрва много дебела, онда се прво товари један крај (обично дебљи, који се увек напред окреће), па после други. По неки много дебела дрва одмах ту у забрану или планини исцепају, те их тако лакше товаре. То се цепање врши помоћу два велика и јака дрвена клина (дугачка 30—40 см.). Секиром се прво на таквом дрвету направи мали расцеп, па се ту зачука или набије клин, који тако направи

joш већи расцеп. Секиром се сада удара у чело клина и управља, да расцеп иде право. На крају првог расцепа удара се други клин, па се и он удара ушником од секире, услед чега онај први испадне, и тако се то ради редом све док се дотично дрво не исцепа на неколико делова, после чега се ти делови натоваре на кола. Натоварена се дрва увезу конопцем преко средине и вуку кући, где се стоварају на дрвљанику. По неки, кад товаре дрва у својим забранима, и не крешу грање с дебла, већ то све скупа товаре на кола. Дрво кола нису претоварена проба се подизањем једног предњег точка: ако у том случају могадне један точак да подигне један човек, онда нису. Данас имућнији људи вуку о јесени дрва за огрев из оближњих државних или манастирских планина (Јухора или Љуора, Каленићске и Љубостињске планине и Јастребца), а сиротнији их преносе на себи из својих оближњих забрана или лугова. То су тз. *нарамаши*. У опште оскудица за дрва осећа се у ова два краја из дана у дан све више.

Пре него што ће се дрва метнути на ватру, она се крате пају. Дрва се крате на мање и веће делове. На мање делове крате се за пећ, а на веће за огњиште или ватриште. Ако су дрва тања, онда се крате у косом пресеку, а ако су дебља, онда се крате са засеком. Засек се прави ако се на растојању од 4—8 см. једне стране дрвета удара секиром и напред и назад, те тако иверке испадају, а засек иде све дубље, док се не пресече. Ну код дебљег дрвета овакав се засек прави и с једне и с друге стране истог. Дебља се дрва цепају, а тања не. То се цепање врши, ако се низ дрво (почињући обично с дебљег краја) удара секиром онолико пута колико је потребно, да се дотично дрво расцепи. Дрво се цепа на 2, 4 и 8 делова. Исцепане цепљике могу да се крате на мање делове.

Дрва се секу, крате и цепају *секиром*. Секира је од гвожђа и челика и праве је Цигани ковачи. Она има: *ошириљ*, *шаку*, *чело*, *уши* и *ушник*. Кроз уши пролази држаљица. Држаљица се прави од растовог, кленовог, буковог (највише), дудовог, багреновог, шљивовог или ораховог сувог дрвета. Она је дугачка 60—70 см. У доњем крају је дебља и с три стране обла, а с четврте равна. А у горњем је крају тања. Њена је облина више дугуљаста (елипсаста), но округла. Кад

се држаљица у секири расуши, онда се, с горње равне стране удара дрвена чивија, коју по неки пут може да замени и парче суве говеђе коже (види сл. 18.). Секира се натиче на држаљицу одозго на ниже, а тако и будак (трпокоп). Она се брижљиво чува, а нарочито од деце. Кад би се њом секао кисео купус, онда се меће у пепео, да не порђа. На секири се о Богојављењу пије водица. Секиром се усеца ономе који пати од секавине (главобоље са жиговима). Кад се на хладној секири сагори крпа, онда се онај зној са ње купи и меће на преклане ножне прсте, јер се држи да је то лек од тога (вакце). Сељаку служи секира и као оружје у одбрани. За то, ако је у кући, он ће је метнути иза врата, или где год на згодном месту, те да му се у невољи нађе. А ако је на путу, нарочито ако путује колима, он никад неће поћи без своје секире.

У оскудици зиратне земље има више случајева да по који посече сву гору у своје забрану, после чега поводи пањеве и разоре то место. Пањеве се ваде још и у месту које хоће да се зариља за виноград. То вађење пањева зове се *крчење* или *шршење* (у Темнићу). Крчење се овде врши највише зими. Око пања будаком се откопају главне жиле, које се пресеку секиром, па се за тим извади и носи кући за ватру. И будак праве Цигани ковачи. Он је више од гвожђа, а мање од челика. Има: *шаку* (са оштриљем), *враш*, *уши* и *ушник*. Кроз уши му пролази држаљица, која је у свему слична са држаљицом на секири (види сл. 19.). *Незаглављен будак*, каже се будаластом.

Секира и будак скидају се (изглављују) са својих држаљица кад се удара одозго (с тањег краја) по челу од држаљице, услед чега се ове алатке пењу горе навише, те се тако изглаве. Мотика, међутим, не може на овај начин да се изглави, пошто јој је држаљица у доњем крају засечена; већ јој се за то прво извади чивија, па се скида на доњи крај исте. Секира, мотика и будак скидају се са својих држаљица обично о клепању или пађењу. Секира може да се на тоцилу изоштри и са држаљицом, а будак и мотика морају и тада да се скидају.

15. Ограђивање имања

Сељаци ограђују имање плотом (прошјем), врљикама тарабама, *врзином* и живом оградом. Кућна дворишта и окућ-

нице (воћњаци уз кућу), заграђују се по највише прошјем (плотом, кољем, а ређе тарабама, каменим зидом или ласама исплетеним од врбовог прућа. Ћиве и ливаде заграђују се по највише трњем (врзином) а ређе плотом, врљикама или живом оградом. Живу ограду по све ретко сеју нарочито око имања, већ и оно што је има, то је већином *саморасада*, која се случајно сачувала од сточне потрице и ту подигла. Жива ограда је обично од изниклог трња (црног трња) и глогова (уз које се виђа и по који пасји дрен, шипак, клен, купина, дивља крушка, брест, козина погача, зеленика, и др.).

Кад иструли врбова повија на прошју, онда се прошје *прейобива*, *уровљава* или *преровљава*. То се већином ради с јесени, после кишних дана. За то се стара повија скине, па се прошје поводи. За тим се будаком или риљем ископа јарачић по истом месту где је дотле био плот. Прошје се по мало *причини*, тј. одеље му се трули део, који је био у земљи, и мало се у доњем крају зашиљи, па се пободу у јарачић (да дупке стоји) и углави земљом. До њега се, на исти начин, меће други, трећи, и тако редом до последњег. При овом метању или ређању проштаци се равњају тако, да дође велики поред малог (једно до другог), два уска заједно (за поплет), а широк за себе. После овога нагрне се, нагази и добро на-туца или набије (нарочито за то направљеним згодним дрветом које се зове *манцалак*) земља, с једне и с друге стране прошја, па кад се тако добро утврди, да не може нигде да се клацне, онда се поплеће. Правило је да треба сваки колац за себе да се уплете, али због оскудице у добром прошју, као и због штедње у прућу, то се меша, па се уплеће, у истој повији, и по један и по два проштака. Да повија испадне је добра, главно да прошје буде добро управљено (по правој линији), те да не буде непотребних кривина или лаката. С једном повијом поплеће се кад се поред свакога проштака (или поред два где су састављена) задене и уплете по један прут. А с две повије поплеће се кад се по врх првога поплета метне још један одозго, у ком случају је доња повија од тањег, а горња од дебљег прућа. При поплетању пруће се задева, дебљим крајем, под један или под два већ поплетена прута. При томе се дебљи крајеви, који се задевају, обично обрћу ка наличју од поплета (тј. ка унутрашњој страни истог). Обично, при поплетању, један прут

прелази преко шест проштака, ма да има прутова краћих и дужих. Врхови од прућа такође се окрећу унутра (ка валичју). Тако поплетена повија збије се где треба секиром, те дође права и у једној линији. Пруће за поплетанье прошја доноси се највише из моравских врбака, где га има доста. Предратна цена била му је 50 п. д. стотина. Она се сечс на крају јесени.

Скоро сваки домаћин (сељак) сам препобива (прсровљава) и поплеће прошје, али их има који за тај посао нису вични, те га раде врло траљаво, као што их има који су за овај посао врло вешти. Који немају врбовог прућа они поплећу шумаровим, лесковим, грабовим, и другим прућем. Због оскудице у гори (дрвима) прошје се нагло смањује, те изгледа да није далеко време када ће га сасвим нестати. Проштак од проштака удаљен је обично 4—6 см. (тако, да се ту не може мало прасе провући), а где је већи размак, ту се ударају *закољци* (а то су шиљати кочићи високи до 60 см.)

Који хоће да им је двориште мало лепше заграђено, они га заграђују буковим тарабама, које купују од планинаца. За то се прво у земљу укопају (за пола метра дубине) шумарови или растови дирци, који се зову *бунтруци* (обично на 2 метра растојања). Између бунтрука укову се по две издељане сировице (једна у горњем а друга у доњем крају), које се зову *појасеви*. Сад се по појасевима закивају тарабе, помоћу ексера ливењака, једна близо друге (обично за 3 см. раздалеко). У горњем крају, при закивању, равњају се помоћу разапете узице.

У брдовитим или планинским пределима Левча виђају се још имања, која су заграђена врљикама. Врљике се пружају у виду цик—цак линије, и утврђују се између *сџрамаца*, који се горе везују гужвама од беле лозе или павити. Ти су страмци од растовог дрвета, а врљике су од растовог, буковог, или каквог другог дрвета. Врљике стоје положено, а страмци усправљено. На једном прелазу или платну (од страмца до страмца) има обично по 7 до 8 врљика.

Најобичнији и овде највише распрострањени начин ограђивања имања то је вађење *јарака*, *јалана* или *ендека* (у Темњићу) око имања и метање трња по бедему истог. Јараци се ваде зими и у почетку пролећа. Нарочито се они ваде с оне стране имања која се налази поред пута или друма. Они су обично широки, од прилике, по 60—80 см. (у доњем

делу су ужи), а могу да буду и по метар дубоки. Из њих се земља избацује на страну која је к имању окренута. Тако издигнут бедем (грудобран) служи као ограда, али да би још сигурнија била, по њему се одозго саде глогови, шипкови, трње, и друга жива ограда, или се одозго меће исечено трње које се утврђује кољем, закољцима или *сташевима* (Темнић) те да се не би одатле померало. Та *врзина*, у исто време брани и чува, од стоке, посађену живу ограду, док се иста не подигне.

Вађење јарка врши се слично риљању за америчку лозу, тј. начином риголовања. Један радник вади земљу риљем или ашовом, коју избацује горена банак, а други улази у јарак и из истог избаца лопатом ону земљу што је од риља или ашова остала. Радник, који риља иде патрашке, а радник, који чисти иде лицем напред. Кад се тако истера један таван, па се хоће још један, онда се понова започиње од почетног краја и риља се на исти начин. По неки метну трње по банку од ендека, па га после претрпавају земљом и тако утврђују за обалу.

Има случајева да неки заграђују имања врзином (сеченим трњем) и без претходног вађења ендека, у ком случају врзина и сташеви (коље) морају да буду много виши. У подводним пак местима, а нарочито крај имања која се налазе поред потока или река, саде се многе врбе, које служе место ограде. Ако је прошје на огради мало, онда се по врх њега уплеће дугачко трње. — *Две њивице шрњем ограђене* (очи и трепавице).

Свака ограда мора да имадне по једну или две *вратнице*. Пошто вратницу не уме сваки да начини, то је и не можемо убројати у редовни селачки рад.

У последње време крај имања подижу много живу ограду од багрена, али се у најновије време показало да је багрена, као такав, штетан, због пуштања многих изданака по имању, те место њега сада саде гледичију (чалију) или глог. Још, као живу ограду, саде дивљу дуњу, шљиву, и др.

Из јарка (ендека) сме земља да се баца само на своју, а никако на туђу земљу. Ну по узајамном суседском договору може да буде пола на својој а пола на суседовој земљи (а тако се и потоци и поточићи крај имања спроводе).

4

ПРЕГЛЕД НОВИХ КЊИГА

1. ЕСТЕТИКА У ДОБА АНТИУМЕТНОСТИ
Сретен Петровић
Београд: Дерета, 2016.
2. ЕНЦИКЛОПЕДИЈА СВЕТСКЕ ДРАМЕ: ОД ЕСХИЛА ДО ДАНАС
Никола Милић, Бојан Милић
Београд: Neopress Design & Print, 2016.
3. О ЉУДСКОЈ ПРИРОДИ: ПРАВДА ПРОТИВ МОЋИ: РАСПРАВА
Ноам Чомски, Мишел Фуко
Београд: Дерета, 2017.
4. ДВА НАША СТРАНЦА: ДВЕ БИОГРАФИЈЕ КАО ПРИЛОГ ВОЈНОЈ
ИСТОРИЈИ СРПСКОГ НАРОДА
Никола Гиљен
Београд: Дерета, 2017.
5. ИНТИМНИ ВОДИЧ КРОЗ ДОРЂОЛ И ОКОЛИНУ
Софија Живковић
Београд: Дерета, 2017.
6. МЕЂУСТАНИЦА ЛИСАБОН
Душан Савић
Београд: Дерета, 2017.
7. Ф: РОМАН
Данијел Келман
Београд: Дерета, 2017.
8. ЗАСЛЕПЉЕНОСТ
Елијас Канети
Београд: Дерета, 2017.
9. МОЈА ГЕРНИКА
Данијела Кнез
Београд: Дерета, 2016.
10. КЊИГА О КАМИЈУ: ПОЕТИКА МЕРЕ
Јасмина Ахметагић
Београд: Дерета, 2017.
11. ДАН СКАКАВАЦА
Натанијел Вест
Београд: Дерета, 2017.
12. ХИТЛЕР: РОМАН О СТРАВИЧНОМ УСПОНУ И ПАДУ
Радомир Смиљанић
Београд: Дерета, 2017.
13. ЂАВО ГУДИ НА РАСКРШЋУ: РАЗГОВОРИ СА ЧАРЛСОМ
СИМИЋЕМ
Весна Рогановић
Београд: Дерета, 2017.

14. ПАДАЛА ЈЕ КИША ПТИЦА
Жослин Сосје
Београд: Дерета, 2017.
15. САБРАНЕ ПРИЧЕ
Владислав Бајац
Београд: Дерета, 2017.
16. УЗВИШЕЊЕ
Милен Русков
Београд: Дерета, 2017.
17. МОРФИЈУМ
Шчепан Твардох
Београд: Дерета, 2016.
18. МЕТРО 2033
Дмитриј Глуховски
Београд: Дерета, 2017.
19. ОД ГАБА ДО МАРИЈА: РОДОСЛОВ ХИСПАНОАМЕРИЧКОГ БУМА
Анхел Естебан, Ана Гаљего Кујнас
Београд: Дерета, 2016.
20. ПРИРУЧНИК ПЛАЋЕНОГ УБИЦЕ ЗА ЧИШЋЕЊЕ КУЋЕ
Халгримур Хелгасон
Београд: Дерета, 2016.
21. КРАЉЕВСТВО ОВОГ СВЕТА
Алехо Карпентијер
Београд: Дерета, 2016.
22. ТАЈНИ ДНЕВНИК ХЕНДРИКА ХРУНА
Хендрик Хрун
Београд: Дерета, 2016.
23. ПУТ У КАРАБАХ
Ака Морчиладзе
Београд: Дерета, 2016.
24. ПИСАЦ У СВОМ РАЈУ: ТРИДЕСЕТ ВЕЛИКИХ ПИСАЦА КОЈИ СУ
БИЛИ БИБЛИОТЕКАРИ
Анхел Естебан
Београд: Дерета, 2016.
25. АНАБИОЗА
Клодин Димон
Београд: Дерета, 2016.
26. ПРОЛЕЋЕ ЈЕДНОГ ЛАВА
Миша Михаило Кравцев
Београд: Дерета, 2016.

27. ТАРАНТУЛА
Боб Дилан
Београд: Геопоетика издаваштво, 2017.
28. ПРОЛАЗИМ КРОЗ ЗИДОВЕ
Марина Абрамовић
Београд: Самиздат, 2017.
29. НАЈВЕЋЕ ОБАВЕШТАЈНЕ АКЦИЈЕ И АФЕРЕ НА БАЛКАНУ
Љубан Каран, Дарко Трифуновић
Београд: Филип Вишњић, 2016.
30. БИЗНИС КАО УМЕТНОСТ ЖИВЉЕЊА: BUSINESS – ART DE VIVRE
Мића Јовановић
Београд: West London Business School, 2017.
31. РАЗВОЈНИ ПРОБЛЕМИ ПРИВРЕДЕ И ДРУШТВА: ЕСЕЈИ И ОСВРТИ
Радован Пејановић
Нови Сад: Академска књига, 2017.
32. НОВЕ ИСПОВЕСТИ УБИЦЕ ЕКОНОМИЈА
Џон Перкинс
Београд: Бабун, 2017.

PREPORUČUJEMO

1. Stanoje Stanojević: SVI SRPSKI VLADARI: biografije srpskih (sa crnogorskim i bosanskim) i pregled hrvatskih vladara / Beograd: Otvorena knjiga, 2013.

Preuzeto sa sajta:

http://www.delfi.rs/knjige/56471_svi_srpski_vladari_knjiga_delfi_knjizare.html

Stanoje Stanojević (1874–1937) bio je srpski istoričar, prvi srpski enciklopedista, član Srpske kraljevske akademije i redovni profesor Beogradskog univerziteta.

Učestvovao je u balkanskim ratovima i u Prvom svetskom ratu, držao je predavanja u Parizu na Sorboni i u Londonu. Na Pariskoj mirovnoj konferenciji učestvuje kao član Istorijsko-etnografske sekcije.

2. Slobodan Vladušić: KNJIŽEVNOST I KOMENTARI / Beograd: Službeni glasnik, 2017.

Preuzeto sa sajta:

<http://www.slglasnik.com/библиотека-књижевне-науке/књижевна-историја/колекција-наслеђе/књижевност-и-коментари>

– Nagrada „Laza Kostić“ Međunarodnog sajma knjiga u Novom Sadu 2018. za najbolje književno ostvarenje u prethodnoj godini.

Pitanje ima li velikih pisaca i velikih knjiga nije samo književno pitanje. To je i političko pitanje. To znači da odgovor ne može da se crpi iz nekog „znanja“ o književnosti, već je on rezultat političke odluke, koja dolazi iz one iracionalne sfere politike gde ona ne znači upravljanje prema propisima, već moć donošenja odluka. Treba, dakle, raskrstiti sa tim horom bezimenih koji kao „znaju“ da nema velikih pisaca i velikih dela, jer to nije nikakvo znanje, to je jedna odluka, i to ne odluka hora koji ponavlja da imena nema, već odluka Megalopolisa, koga hor bezimenih iz računa prihvata.

Eto zašto književnost, sama po sebi, nije dovoljna i zašto se ova knjiga zove Književnost i komentari. Pitanje književnosti, odnosno pitanje koncepta književnosti, nije pitanje koje se tiče samo stručnjaka za književnost. Čitati književnost, pisati književnost, govoriti o književnosti, ne znači tek biti profesionalac ili upražnjavati književnost kao neki hobi, poput pećanja, na primer. Književnost je utkana u naš život, u našu sliku sveta, u naš koncept vrednosti, u ono što smo spremni da uradimo, ili ono što nismo spremni da uradimo.

Pritom, ne mislim na neko pojedinačno književno delo koje nam menja život ili nam govori kako treba da živimo. To ne. Reč je o tome da je sama institucija književnosti sposobna da nešto suštinski promeni u našem životu. Može da ga učini lepšim, intenzivnijim, smislenijim, boljim, časnijim. Uprkos Megalopolisu. Zato knjiga o književnosti, poput ove, jeste nužno i knjiga o životu, o tome kako se može živeti, kako se može uživati u životu, kako se u životu čovek može boriti za taj život.

3. Urednik Ljiljana Gavrilović: ETNOLOGIJA I ANTROPOLOGIJA / Beograd: Službeni glasnik, 2017.

Preuzeto sa sajta:

<http://www.slglasnik.com/библиотека-lexis/едиција-мали-лексикони-српске-културе/етнологија-и-антропологија>

U prvoj knjizi nove Glasnikove edicije „Mali leksikoni srpske kulture" nalazi se sedamdeset izabranih osnovnih pojmova iz etnologije i antropologije, čime se daje pregled istorijskog razvoja etnologije kao nauke (retrospektiva) i ukazuje na nove pristupe (perspektiva) ove nauke i njoj bliskih disciplina.

Posebna nagrada za doprinos standardizaciji u izdavaštvu i ukupnu uredničku i grafičku opremu trećeg festivala humanistike, kulture i umetnosti PAZI ŠTA ČITAŠ.

Preuzeto sa sajta: <http://www.slglasnik.com/search/node/етнологија> и а

Predstavljena knjiga ETNOLOGIJA I ANTROPOLOGIJA
23. novembar 2017.

U svečanoj sali Srpske akademije nauka i umetnosti, u sredu 22. novembra, povodom jubileja sedamdeset godina od osnivanja Etnografskog instituta SANU, predstavljena je knjiga ETNOLOGIJA I ANTROPOLOGIJA, objavljena u saizdavačkoj delatnosti Službenog glasnika i Etnografskog instituta SANU.

Ovo leksikografsko izdanje je prvi tom nove Glasnikove edicije MALI LEKSIKONI SRPSKE KULTURE, u kojem se iz perspektive savremenih naučnih tendencija sumiraju mnoga prethodna saznanja i iskustva. U njemu se nalazi sedamdeset izabranih pojmova iz etnologije i antropologije, obrađenih na ozbiljan i studiozan naučni način, ali i tako da mogu biti saznanjano dostupni i razumljivi široj čitalačkoj publici.

O prigodnom jubileju Etnografskog instituta i novoizašlom leksikonu govorili su akademici SANU, istraživači i naučni saradnici Etnografskog instituta i Glasnikovi urednici.

Skupu se najpre obratio generalni sekretar SANU, Dimitrije Stefanović, koji je podsetio da je Etnografski institut SANU centralna ustanova u zemlji koja se bavi etnološkim i antropološkim proučavanjem srpske kulture u matici i rasejanju, te da ova knjiga stoga predstavlja i krunu naučnog rada jedne takve institucije.

Predstavnik Ministarstva prosvete, nauke i tehnološkog razvoja, Nikola Tanić, izrazio je zahvalnost u ime Vlade Republike Srbije i uputio čestitke Glasniku i Etnografskom institutu SANU za ostvarenje „jednog imponantnog dela, koje je umnogome pravi strateški projekat za naše društvo i državu“.

Izvršni direktor Glasnikovog Sektora za izdavanje knjiga, Petar V. Arbutina, najpe je čestitao značajnu godišnjicu koju obeležava Etnografski institut SANU, a zatim u kratkom osvrtu govorio o ovom važnom leksikografskom poduhvatu.

„Leksikon koji je pred nama samo je u naslovu mali, ali je veliko ono što on izlaže i što čuva.

Mnogo smo se pitali o tim mernim odrednicama, šta je veliko a šta malo, i odlučili smo da ga nazovemo malim po sledećoj logici – neka je srpski narod mali, ali neka dobro sačuvamo ono važno što proberemo iz njegove prošlosti i njegovog nasleđa. Etnografski institut i Glasnik su uspeli da neizbrisivo i trajno sačuvaju jedan mali ali po značaju veliki deo bogatog i nepreglednog srpskog nasleđa“, naglasio je, između ostalog, Arbutina.

Urednik edicije MALI LEKSIKONI SRPSKE KULTURE, Vladimir Roganović, ukratko je opisao ovu ediciju i predstavio njene programske ciljeve. Prema njegovim rečima, leksikoni ove edicije će sažeto i koncizno, a metodološki izrazito ozbiljno i pedantno, nastojati da predstave srpsku kulturu, u najširem značenju tog pojma. Sadržinski i tematski, leksikoni će biti široko zasnovani i heterogeni, ali neće pretendovati na sveobuhvatnost, jer ona, kako je napomenuo, u slučaju prezentovanja jedne kulture i nije moguća.

„Upravo odatle i odluka da ovoj ediciji dodamo epitet mala – naslov koji nas upućuje da ćemo u okviru nje naići na određen broj pojmova i odrednica iz ogromnog i raznolikog polja srpske kulture, da će se tu naći najvažnije od obilja materijala koji čini srpsku kulturu. Ipak, ono što se tu bude našlo, biće naučno neporecivo, višestruko naučno primenljivo i čitalački zanimljivo“, istakao je Roganović.

Na Roganovićeve reči nadovezala se urednica ovog toma Ljiljana Gavrilović, profesor Filozofskog fakulteta u Beogradu. Ona je istakla da je želja autorskog tima bila da se u koherentnu celinu pomire naučno i popularno, opšte globalno s nacionalnim i individualnim, tradicionalno i savremeno.

„Kao naučnici, mi se, osim prošlosti i tradicije, bavimo i savremenošću, kulturom globalnog društva u njegovim aktuelnim stanjima, ali i njegovim stalnim menama. Naš zadatak stoga jeste da uvidimo odnose tradicije i savremenog i da se pozabavimo tumačenjem kako se to prošlo reinterpreтира u modernom kontekstu. Ova knjiga je nastala pod pritiskom kratkih rokova, sve njene odrednice ispisane su u manje od šest meseci, ali autorskom timu je to bio samo efektna podstrek da se probere najbitnije za knjigu ovog obima i da se izvanredno ostvare naučni zadaci definisanja odabranih pojmova. Ovaj leksikon je zaista uspeo da odgovori imperativu povezivanja tradicije i savremenosti, nacionalnog i opšteg“, ocenila je profesorka Gavrilović.

Na samom kraju, prisutnima se obratila i direktorka Etnografskog instituta SANU, Dragana Radojičić. Ona je rad Instituta uporedila s misijom uspostavljanja i ostvarivanja komunikacije srpske kulture s drugim narodima i njihovim kulturama, što proizlazi iz potrebe da se kultura uvek čuva od instinkta samoizolacije.

„Ovo je pionirski poduhvat naše etnološke nauke, prvi sveobuhvatni leksikon te vrste u srpskoj nauci i kulturi, a ne samo prigodno izdanje povodom značajnog jubileja naše ustanove. To je, ujedno, i dug koji odužujemo velikanima naše etnologije i antropologije, ali i zalag za buduće naraštaje naše nauke“, istakla je ona, zahvalivši potom svim urednicima, autorima i rukovodiocima Glasnika i Etnografskog instituta SANU i ocenivši da to oseća kao dužnost, jer su oni učinili ogroman napor i dali veliki doprinos srpskoj kulturi i nauci za buduće generacije.

4. Srđan Šarkić: PRAVNE I POLITIČKE IDEJE U ISTOČNOM RIMSKOM CARSTVU: Od početka Konstantinove do kraja Justinijanove vladavine / Beograd: Službeni glasnik, 2017.

Preuzeto sa sajta: <http://www.slglasnik.com/правна-библиотека—посебна-издања/правне-и-политичке-идеје-у-источном-римском-царству>

Prof. dr Srđan Šarkić, naš vodeći stručnjak za vizantijsko i srpsko srednjovekovno pravo, prikazao je najzanimljivije misli iz pravno-političke teorije, koje su se javile u Istočnom rimskom carstvu (Vizantiji) u periodu od početka Konstantinove vladavine (306. god. n. e.), pa do kraja Justinijanove (565. god. n. e.).

Autor je posebno osvetlio odnos vladara prema zakonu i odnos državne (carske) i crkvene vlasti. Iako su retka samostalna i sistematična pravno-politička shvatanja u ovom istorijskom razdoblju, Šarkić je pokazao kako rano-vizantijski autori koriste i tumače svoje antičke uzore, prilagođavajući ih društveno-ekonomskim prilikama i novim odnosima koji su nastali u Rimskom carstvu na početku IV veka, sa uvođenjem Dominata i hristijanizacijom svetske carevine.

5

ЛИСТА НАЈЧИТАНИЈИХ КЊИГА

**ЛИСТА НАЈЧИТАНИЈИХ КЊИГА У БИБЛИОТЕЦИ УПРАВЕ
ЗА ПЕРИОД МАРТ–АПРИЛ 2018. ГОДИНЕ**

1. ЛАВИРИНТ ДУХОВА, 1. ДЕО И 2. ДЕО
Карлос Руис Сафон
Београд: Чаробна књига, 2016.
2. ЛЕТО ПРЕ СУМРАКА
Дорис Лесинг
Зрењанин: Агора, 2007.
3. ЛОВЦИ НА ГЛАВЕ
Ју Несбе
Београд: Лагуна, 2012.
4. ОДЛУКА
Николас Спаркс
Београд: Лагуна, 2009.
5. ОЛУЈНИ БЕДЕМ
Дејан Стојиљковић
Београд: Лагуна, 2017.
6. ОПАСНО БОГАТСТВО
Кен Фолет
Београд: Evro-Giunti, 2011.
7. Е БАШ ВАМ ХВАЛА
Марко Видојковић
Београд: Лагуна, 2017.
8. АЗБУКА МОГ ЖИВОТА
Мирјана Бобић Мојсиловић
Београд: Лагуна, 2017.
9. ВОДИЧ КРОЗ ЛЈУБАВНУ ИСТОРИЈУ
БЕОГРАДА
Ненад Новак Стефановић
Београд: Лагуна, 2017.
10. ЗОВЕМ СЕ ЦРВЕНО
Орхан Памук
Београд: Геопоетика, 2007.